

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Філологічний факультет  
Кафедра романо-германської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА  
освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»  
на тему:  
ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ  
ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО АРТИКЛЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Виконала: магістрантка II курсу, групи ІФ-62

Спеціальність: 035 Філологія

Спеціалізація: 035.041 Германські мови та  
літератури (переклад включно), перша –  
англійська

Сукало Д.О.

(прізвище та ініціали, підпис)

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент

Павловська Л.О..

(прізвище та ініціали, підпис)

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор

Мізін К.І.

(прізвище та ініціали)

Рівне – 2023

## АНОТАЦІЯ

Сукало Д.О. Лексико-граматичні та стилістичні особливості перекладу англійського артикля українською мовою. – Дипломна робота на правах рукопису.

Наукова робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціалізацією 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Рівне, РДГУ, 2023.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Павловська Л.О.

У роботі схарактеризовано граматичні категорії означеності / неозначеності в перекладознавчому аспекті. Встановлено подібності та розбіжності мовного вираження категорій означеності / неозначеності в англійській та українській мовах. Представлено комплексний аналіз способів перекладу артикля, показника категорій означеності / неозначеності в англійській мові, українською мовою.

Наукова новизна роботи полягає у виявленні особливостей перекладу англійських артиклів українською мовою в художній літературі, з'ясуванні спільних і відмінних засобів їх вираження при перекладі з англійської мови на українську, дослідженні способів збереження їх граматичного та лексичного значень, а також передачі стилістичного забарвлення, привнесеного артиклем.

Було доведено, що артикли виконують важливу роль у мовній системі англійської мови, а в залежності від їх функції, видозмінюється і передача цих одиниць українською мовою.

При дослідженні подібностей і розбіжностей категорій означеності й неозначеності в англійській та українській мовах в аспекті перекладу встановлено закономірності: кількість лексичних особливостей перекладу артикля менша за кількість граматичних ознак, які він виявляє; стилістичне навантаження при перекладі артикля зберегти найскладніше, що зумовлено чинником різних структур стилістичних прийомів в англійській та українській мовах.

**Ключові слова:** категорії означеності / неозначеності, артикль, переклад.

## SUMMARY

Darya Sukalo Lexico-grammatical and stylistic features of translation of the English article into Ukrainian. – Manuscript.

Diploma paper for Master's Degree in Philology. Specialization 035.041 Germanic Languages and Literatures (Translation Included), First Language – English. Rivne, RSUH, 2023.

Thesis advisor – Assoc. Prof. Pavlovska L.O.

The paper focuses on the similar and different features of the grammatical categories of definiteness and indefiniteness in English and Ukrainian. Its topicality consists in the investigation of linguistic and stylistic characteristics of the English definite and indefinite articles and the ways they are rendered into Ukrainian.

The aim of the study is to carry out a complex analysis of the categories of definiteness / indefiniteness in language and to establish the ways the category is expressed in the English and Ukrainian languages.

The following tasks are to be carried out: to characterize the functions of the English articles; to study the ways the grammatical forms are rendered with their meanings being preserved; to ascertain the ways the translational transformations influence the content and structure of a target text.

It has been established that the English article may be rendered into Ukrainian by means of pronouns or pronominal groups of words, adjectives, adverbs, particles or groups of particles, numerals, as well as with the help of the transformation of addition and contextual replacement.

The practical significance of the paper consists in an opportunity to use its results at the Theory and Practice of Translation, Contrastive Grammar, and Stylistics classes, at seminars, in course and diploma papers.

**Keywords:** categories of definiteness / indefiniteness, article, translation.

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                        |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП .....                                                                                                                            | 5  |
| РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЇ ОЗНАЧЕНОСТІ / НЕОЗНАЧЕНОСТІ<br>В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ .....                                            | 10 |
| 1.1. Засоби вираження категорій означеності / неозначеності<br>в англійській та українській мовах .....                                | 10 |
| 1.2. Проблема лексичного та граматичного значень артиклів .....                                                                        | 12 |
| 1.3. Вплив функцій артиклів на переклад .....                                                                                          | 16 |
| 1.4. Способи передачі артиклів при перекладі .....                                                                                     | 24 |
| Висновки до розділу 1 .....                                                                                                            | 42 |
| РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЙ ОЗНАЧЕНОСТІ<br>/ НЕОЗНАЧЕНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ<br>МОВУ .....     | 44 |
| 2.1. Граматичні відмінності вихідного і цільового речень при передачі<br>категорій означеності / неозначеності українською мовою ..... | 45 |
| 2.2. Збереження лексичних особливостей мови оригіналу<br>при перекладі артиклів .....                                                  | 54 |
| 2.3. Способи передачі стилістичного забарвлення, привнесеного<br>артиклем .....                                                        | 57 |
| 2.3.1. Стилiстичнi функцiї артикля .....                                                                                               | 57 |
| 2.3.2. Стилiстичнi особливостi перекладу англiйських артиклiв<br>на українську мову .....                                              | 65 |
| Висновки до розділу 2 .....                                                                                                            | 69 |
| ВИСНОВКИ .....                                                                                                                         | 70 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ .....                                                                                                   | 73 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СЛОВНИКІВ І ДОВІДНИКІВ .....                                                                                       | 77 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ .....                                                                                         | 77 |

## ВСТУП

Робота присвячена дослідженню категорій означеності / неозначеності, встановленню особливостей значення та функціонування означеної, неозначеної та нульової форм артикля у сучасній англійській мові, аналізу системи референційних граматичних категорій іменника, які виражені артиклем, а також виявленню спільних і відмінних рис при його перекладі українською мовою.

У синтетичних мовах граматичні категорії означеності / неозначеності чітко виражаються лише через певні займенникові форми (вказівні й неозначені займенники). Проте, такі форми не завжди можуть слугувати повноцінними замінниками граматичного значення артиклів. Тим більше, що артиклі можуть впливати на лексико-семантичне значення словосполучень та надавати у певному контекстуальному оточенні експресивного оцінного значення об'єкту, виконуючи деякі стилістичні функції.

**Актуальність** дипломної роботи полягає у виявленні лінгвістичних та стилістичних особливостей артикля як одиниці англійської мови, спільних і відмінних рис граматичних категорій означеності й неозначеності в англійській та українській мовах, а також у комплексному аналізі способів перекладу артикля українською мовою. Актуальність також визначається співвіднесеністю дослідження із загальною спрямованістю розвитку сучасної граматичної думки. За останні роки опубліковано чимало робіт, присвячених дослідженню артикля та його перекладу [8; 11; 15; 18; 24], однак вивчення артикля у зв'язку із граматичною категорією детермінації, у тексті-оригіналі й тексті-перекладі не входило до задач цих авторів. Особливістю роботи є, по-перше, спрямованість на систему артиклів у сучасній мові, а по-друге, те, що воно сфокусоване на тих аспектах значення, використання та перекладу англійських артиклів, які раніше не були висвітлені повною мірою.

**Метою дослідження** є комплексний аналіз засобів реалізації категорій означеності / неозначеності в англійській та українській мовах, встановлення подібних та відмінних характеристик категорій означеності / неозначеності, з

огляду на особливості перекладу англійського артикля українською мовою. Відповідно до мети, у дослідженні поставлено такі **завдання**:

- схарактеризувати засоби вираження категорій означеності / неозначеності в англійській та українській мовах;
- дослідити проблему перекладу граматичних форм з однієї мови на іншу;
- описати граматичний статус артикля та його функцій;
- описати вплив різновидів артиклевих і безартиклевих словоформ на стилістичний малюнок тексту;
- з'ясувати, як перекладацькі трансформації впливають на зміст та будову цільового речення;
- визначити, як засоби реалізації категорій означеності / неозначеності, використані при перекладі з англійської мови на українську, зберігають і змінюють структуру й зміст речення-оригіналу.

**Об'єктом** дослідження є англійські означений та неозначений артиклі та їх перекладні відповідники в українській мові.

**Предметом** дослідження є лексико-граматичні та стилістичні особливості відтворення артикля при перекладі з англійської мови на українську.

**Матеріалом** для дослідження слугували 250 англійських речень з означеними та неозначеними артиклями та їх українські відповідники. Приклади отримано з англійськомовних творів та їх перекладів українською мовою.

**Методи дослідження.** Для встановлення особливостей відтворення означеного та неозначеного артикля при перекладі з англійської мови на українську в дипломній роботі було використано: *зіставний метод* – для виявлення подібностей та розбіжностей у вираженні категорій означеності / неозначеності в англійській та українській мовах; *метод дистрибутивного аналізу* – для вивчення контексту вживання мовних одиниць, які характеризують категорії означеності та неозначеності; *deskриптивний*

*перекладознавчий аналіз* – для обґрунтування використання певного типу трансформації; встановлення способів перекладу одиниць фактичного матеріалу та умов їхнього застосування.

**Наукова новизна** результатів та висновків полягає у виявленні особливостей відтворення означеного та неозначеного артиклів при перекладі з англійської мови на українську, з'ясуванні спільних і відмінних засобів вираження категорій означеності / неозначеності при перекладі з англійської мови на українську, дослідженні способів збереження граматичного, лексичного та стилістичного значень, привнесеного артиклем, у цільовій мові.

**Теоретична цінність** роботи полягає в тому, що категорії означеності / неозначеності розглядається з позицій зіставного мовознавства та теорії перекладу. Такий підхід дозволяє дослідити засоби вираження категорій означеності та неозначеності в системах споріднених або неспоріднених мов.

**Практичне значення** одержаних результатів: узагальнення і висновки пропонованої дипломної роботи можуть бути використані в університетських навчальних курсах «Порівняльна граматики англійської та української мов», «Теорія перекладу», а також зіставно-типологічного мовознавства, на практичних заняттях із сучасної англійської мови у закладах вищої освіти («Практичний курс перекладу з англійської мови», «Стилістика англійської мови»), при написанні курсових і дипломних робіт.

На захист виносяться такі **положення**:

1. В українській мові, на відміну від англійської мови, категорії означеності / неозначеності є поняттєвими категоріями, вираженими лексично, синтаксично й інтонаційно.

2. Артикль, як показник категорій означеності / неозначеності в англійській мові, може перекладатися на українську мову займенником або займенниковою групою слів, прикметником, прислівником, дієприслівником, часткою або групою часток, числівником, за допомогою прийому додавання та контекстуальної заміни.

3. При відтворенні англійського артикля українською мовою відзначається зміщення у стилістичному навантаженні фігур якості (епітетів, метонімії) та збереження стилістичного забарвлення на рівні синтаксичних стилістичних засобів (асиндетон та полісиндетон).

**Структура роботи.** Дипломна робота містить вступ, два розділи, висновки та список використаних словників і довідників, список використаної літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність і наукова новизна роботи, визначаються об'єкт і предмет, формулюється мета, завдання та методи роботи, розкриваються теоретичне та практичне значення отриманих результатів, викладаються основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі – «КАТЕГОРІЇ ОЗНАЧЕНОСТІ / НЕОЗНАЧЕНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ» – розглядаються особливості вираження засобів категорій означеності / неозначеності в англійській та українській мовах; з'ясовується проблема лексичного та граматичного значень артикля; встановлюється залежність впливу функцій артиклів на переклад; визначаються способи передачі англійських артиклів при перекладі на українську мову.

У другому розділі – «ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЙ ОЗНАЧЕНОСТІ / НЕОЗНАЧЕНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ» – розглядаються граматичні відмінності вихідного і цільового речень при передачі категорій означеності / неозначеності українською мовою; лексичні особливості мови оригіналу при перекладі артиклів; способи передачі стилістичного забарвлення, привнесеного артиклем.

У висновках викладаються основні підсумки проведеного дослідження, узагальнюються отримані результати та окреслюються перспективи подальших наукових розвідок у галузі перекладу граматичних категорій.

Список літератури складає 81 позицію (з них 38 джерел іноземною мовою). Загальний обсяг роботи – 79 сторінок, обсяг основного тексту – 69 сторінок.

## РОЗДІЛ 1

### КАТЕГОРІЇ ОЗНАЧЕНОСТІ / НЕОЗНАЧЕНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

#### 1.1. Засоби вираження категорій означеності / неозначеності в англійській та українській мовах

Граматичні категорії означеності / неозначеності – це категорії, грамами яких указують на спосіб ототожнення референта певної іменної групи [6, 237]. Іншими словами, це категорії, зміст яких вказує на те, чи мислиться ім'я предмета як єдине в описуваній ситуації (означеність), чи як таке, що належить до класу подібних до нього феноменів (неозначеність). Її ще називають категорією детермінації.

Якщо схарактеризувати план змісту категорії детермінації загалом, то можна констатувати, що вона звичайно виражає співвідносні грами (граматичні значення) означеності і неозначеності, які реалізуються тільки в конкретному висловленні і зумовлені обставинами спілкування або контекстом і передусім тим, чи відомий або невідомий слухачеві позначений іменником предмет. Саме такий зміст має категорія детермінації в англійській мові.

Грама 'означеність' виконує дві основні функції: 1) індивідуалізації об'єкта (коли кажуть *the table*, то мають на увазі конкретний стіл, який у цей момент є єдиним столом, наявним у свідомості співбесідників); 2) узагальнення, тобто співвідношення з цілим класом певних об'єктів (*The wolf is a wild animal* «Вовк – дика тварина»).

Грама 'неозначеність' також властиві дві функції: 1) вказує на об'єкт, який має індивідуальні ознаки, але ще не ідентифікований співрозмовниками (*A man came into the room* «До кімнати увійшов якийсь чоловік»); 2) виступає у значенні «який-небудь, байдуже (однаково, немає значення) який».

В українській мові, як і в більшості слов'янських, означеність / неозначеність виражається: 1) вказівними займенниками *цей, ця, це, ці, той, та, те, ті* (*цей учень, та книжка*); 2) неозначеними займенниками *якийсь, якась, яесь, якісь*; 3) прикметниками *невідомий, незнайомий, певний, особливий, цілий* (неозначеність): *Один хлопчик сказав...*; 4) частками *тільки, ще*: *Тільки мати нічого не знала* (означеність); *Ще чашку!* (неозначеність); 5) сполучником *і*: *Ось і місток* (означеність: «той місток, про який йшлося»); 6) родовим (неозначеність) і знахідним (означеність) відмінками: *купити хліба – купити хліб, принести паперу – принести папір*, порівняймо, ще: *Я тільки не любив Людмилу* (означеність) – *Я тільки не любив Людмили* (неозначеність); 7) порядком слів. Якщо іменник стоїть перед присудком – означеність: *Хлопчик вийшов на вулицю*, якщо після присудка – неозначеність: *На вулицю вийшов хлопчик*; 8) фразовим наголосом: *Ось книжка* (означеність), *Ось **книжка*** (неозначеність).

Позатим, категорія детермінації в обох мовах пов'язана з актуальним членуванням речення, тобто з вираженням даного, відомого (теми) і нової інформації (реми), заради якої й створюється висловлення. Називаючи предмет, мовець має зважати на те, відомий співбесідникові чи невідомий цей предмет. В англійській мові тема виражається іменниками з означеним артиклем, а рема – з неозначеним артиклем, а в українській мові – переліченими вище засобами. В англійській мові для цього використовуються також лексичні засоби, так звані детермінативи, в ролі яких найчастіше виступають вказівні, присвійні й неозначені займенники *this, these, all, many, much* тощо.

Отже, в англійській мові категорія детермінації має центр (ядро) і периферію. Центром, ядром виступають морфологічні засоби вираження (артиклі), які є тими одиницями, що творять граматичну категорію детермінації. Усі інші засоби є периферійними. Вони ніби примикають до морфологічного ядра і служать допоміжним засобом вираження семантичної (поняттєвої) категорії детермінації. В українській мові немає формальних

(морфологічних) засобів вираження означеності / неозначеності; вона виражена факультативно лексично, синтаксично й інтонаційно. Тому в ній немає граматичної категорії детермінації, а є лише поняттєва категорія детермінації.

## 1.2. Проблема лексичного та граматичного значень артиклів

Проблему артиклів досліджено в роботах багатьох лінгвістів [6; 10; 17; 21; 24, 248-256; 27; 28, 22-24; 35; 44, 217-222; 46], але в основному вони ставили перед собою задачі по класифікації функцій, які можуть виконувати артиклі, і вирішували проблему артиклевих та безартиклевих словоформ однобоко. Мова, як і будь-який вид людської діяльності, не є сталою величиною, вона постійно розвивається й видозмінюється. Як наслідок цього розвитку змінюються і деякі граматичні форми і категорії. У лінгвістиці останніх років почали розрізняти три форми цієї граматичної категорії

- **a (an)** - неозначений артикль
- **the** - означений артикль
- $\emptyset$  - нульовий артикль.

Артиклями називаються особливі слова-маркери (determiners), які вводяться іменниками та вказують на їх властивості. На відміну від прикметників, які визначають іменник, маркери їх не описують [11, 87]. Вони, як правило, позбавлені лексичного значення і українською мовою не перекладаються. Найбільш поширеними маркерами іменника є **неозначений (a/an)** та **означений (the)** артиклі [11, 87]. **Нульовий** артикль став сприйматися як такий на тлі означеного й неозначеного завдяки тому, що в ході розвитку англійської мови відсутність артиклів, так само як і їхня наявність, набула певної значимості [10]. Однак, не всі вчені визнають існування нульового артикля, наприклад, Т.Р. Левицька й А.М. Фітерман [21, 15-16], розглядаючи граматичні трансформації, викликані відсутністю еквівалентних форм та конструкцій у мові перекладу, не згадують про

наявність нульового артикля; також деякі лінгвісти, наприклад, Ж.А. Голікова, І.А. Носенко та О.І. Федоренко [11; 28; 44] виділяють лише два види артиклів: означений та неозначений; у дослідницькій роботі Т.М. Новицької назву “нульовий артикль” замінено на “відсутність означеного/неозначеного артикля” [27, 22]. Г.А.Вейхман [8, 13] розрізняє четверту форму артикля: неозначені займенники *some/any*, якщо розглядати їх як форму множини неозначеного артикля.

Найбільш складною є проблема граматичного та лексичного значення артикля.

Граматичне значення артикля і його місце в мові – одне із найскладніших питань англійської граматики, і вирішується воно різними авторами вельми неоднозначно.

Проблема місця артикля у мові представлена двома основними теоріями: одна з них розглядає сполучення артикля з іменником як аналітичну форму іменника, інша відносить артикль до службових частин мови й трактує конструкцію «артикль плюс іменник» як сполучення особливого типу. Представники теорії аналітичної форми прирівнюють, таким чином, артикль до її допоміжної частини. На користь цього погляду висуваються в основному такі доводи: артикль є морфологічним показником іменника, він не має лексичного значення. Доводи ці досить серйозні, однак вони представляються недостатньо переконливими. Хоча артикль дійсно є морфологічним показником імені, і в цьому його основне формальне призначення в мові, все-таки він не становить разом із іменником такої нероздільної одиниці, як, наприклад, аналітична форма дієслова. Насамперед, він є маркером іменника, тобто, між ним та іменником існує синтаксичний зв'язок, неможливий між компонентами аналітичної форми [12, 29].

Більшість авторів схиляються до думки, що артикль представляє категорію означеності/неозначеності. Терміни ці досить малозмістовні й тому зручні, адже навряд чи можна визначити значення артиклів одним словом, яке охоплювало б усю складність їхньої семантики [12, 30].

Також існує думка, що артиклі виявляють ослаблене лексичне значення тих повнозначних слів, від яких вони пішли: *at the time* (у цей час) може бути представлене як *at that time*; *in a day or two* (через день або два) можна представити як *in one day or two days*.

Найбільш істотним є високий ступінь десемантизації (тобто втрати лексичного значення) артикля й граматичні значення, що закріпилися за ними. Означений артикль має досить узагальнене вказівно-виділяюче значення [38]:

*This is the best opportunity that you ever had.* – Це ваша найкраща можливість!

Тим, що у наступному прикладі артикль має вказівно-виділяюче значення, пояснюється його використання поряд із власною назвою [24, 249]:

*This was not the Russia he knew.* – Це була не та Росія, яку він знав.

Згідно з Л.С. Бархударовим [5, 53], у словосполученнях із означеним артиклем у препозиції прикметники надають словосполученню значення одиничності, індивідуальності:

*The Soviet Union* – Радянський Союз.

Неозначений артикль має абстраговане значення окремоті (*oneness*) і невизначеності. Значення окремоті є очевидним у наведеному вище прикладі (*in a day or two*) або у менш очевидних ситуаціях, в яких мова йде про різновид або сорт речовини:

*A good butter costs nearly as much as cheese.* – Гарне масло коштує майже стільки ж, скільки й сир.

Значення неозначеності можна проілюструвати прикладом із власним ім'ям:

*Besides Mrs Bartlett there was a Mrs Kingsley, the wife of one of the Governors* – Крім пані Бартлет була і якась пані Кінгслі, дружина одного з губернаторів.

Якщо умовно розділити маркери на дві групи, то означений артикль увійде в одну групу із вказівними та присвійними займенниками, а неозначений – у групу з неозначеними займенниками *some* та *any* [38].

Вельми актуальним у часи сьогодення є проблема коректного перекладу назви держави *Україна* англійською мовою, тобто з означеним артиклем (*the Ukraine*) або без нього (просто *Ukraine*). У словнику В. Колінза (*The Collins dictionary*) [цит. за 22], до якого у випадку сумнівів звертаються журналісти газети '*Guardian*' [цит. за 22], зазначено: '*Ukraine, the*'. Однак, у довіднику '*Guardian*' зазначено: '*Ukraine, no article* ('без артикля')'. При порушенні цього правила журналісти '*Guardian*' отримали заперечення читачів, які вважали вираз '*the Ukraine*' образливим, поблажливим та колоніальним, і вірною назвою країни все ж таки є '*Ukraine*'. виправлення назви у колонці уточнень знову викликало протест читачів, цього разу тих, хто вважає вірною назву '*the Ukraine*'.

Треба зазначити, що історична довідка від '*Коллінза*' [цит. за 22] надає таку інформацію: «Україна [...] правили хазари (VII-I вв.), потім, до монгольської навали (XIII в.), – князі з династії Рюриковичей, потім – Литва, Польща й Росія; одна з чотирьох республік, що утворили Радянський Союз у 1922 р., в 1990 р. в однобічному порядку проголосила незалежність, визнану в 1991 р.»

М.Я. Геллер й О.М. Некрич [цит. за 22] у своїй книзі “Утопія у влади. Історія Радянського Союзу з 1917 року до наших днів” так пояснюють появу означеного артикля: “Відомо, що історично існувала ворожість стосовно самої ідеї окремої української народності. Метою Москви було знищення України й українців як політичної й культурної одиниці. Радянські перекладачі, які знали, принципи перекладу назви країн англійською мовою, свідомо передали назву цієї території з артиклем, тому що так воно звучить англійською мовою як назва частини країни, а не окремої, незалежної країни.

Це викликало протест українців, які розуміли, чому органи влади використовують означений артикль. Відтоді, як Радянський Союз розпався,

українці вимагали, щоб заради лінгвістичної точності з англійської назви країни був прибраний артикль, щоб показати, що Україна - окрема, незалежна країна, а не частина іншої країни.”

Оксфордський словник англійської мови у своєму визначенні слова *український* пояснює, що слово *Україна* означає границю, межу, маючи конотації рубежу.

В англійській версії офіційного сайту України назва країни використовується без артикля.

Позаштатний кореспондент *'Guardian'* у Берліні свою замітку про боротьбу, що ведеться в Україні за використання українських назв замість російських, завершив словами: “До того ж, це *'Ukraine'* (країна), не *'the Ukraine'*” [22]. Отже, вірним є вживання назви *Ukraine* без артикля, тому що на сьогоднішній день ця країна є незалежною.

Таким чином, було розглянуто поняття означеного, неозначеного та нульового артиклів, для чого вони існують в англійській мові, як впливають на іменники, поряд з якими знаходяться, а також де і як артиклі вживаються.

Артикль – це спосіб співвідношення предметного поняття з мовною ситуацією; неозначений артикль вводить нове, раніше не згадане; означений артикль, ідентифікуючи згадане раніше, формально повторюється й тоді, коли ідентифікація є вже повторною. Ідентифікація можлива й тоді, коли предмет не був названий, але із ситуації випливає необхідність або можливість його наявності. Також було з'ясовано, що назва *Ukraine* повинна використовуватись без артикля, і згадано деякі способи перекладу, але більш детальному їх опису присвячено подальші розділи дипломної роботи. Безпосередньо в наступному розділі потрібно розглянути вплив функцій, які виконують артиклі, на їхній переклад українською мовою.

### 1.3. Вплив функцій артиклів на переклад

Розглянувши загальні поняття про артиклі, доцільно перейти до огляду функцій, які вони виконують, з метою повнішого розуміння того, що представляють собою артиклі.

Артикль є однією з найбільш проблемних граматичних категорій англійської мови для носіїв української мови, у якій він відсутній, тому при перекладі з української мови на англійську іноді нелегко вірно вибрати, який з них (означений, неозначений чи нульовий) треба вжити у певному випадку, а при перекладі з англійської мови українською різноманітні функції артикля доводиться передавати лексичними або синтаксичними засобами мови [24, 248]. В англійській мові використання артикля поряд із іменником є обов'язковим, а випадки його відсутності підвладні такій самій системі правил, як і щодо вживання артиклів [41, 75].

Основною функцією артикля є **функція маркера іменника**. До маркерів іменника в англійській мові відносяться:

- означений і неозначений артиклі: *a/an, the*;
- вказівні займенники: *this/these, that/those*;
- присвійні займенники: *my, your, his, her, its, our, their*;
- інші займенники (неозначені, питальні) й іменники в родовому відмінку: *which, whose, each, every, some, any, no, neither, either, enough, much, more, most, Pete's*.

В іменній фразі, тобто у групі слів, що складається з іменника й означень, які відносяться до нього, може бути тільки один маркер, який у більшості випадків є першим словом в іменній фразі. У таких випадках неозначений артикль несе суто **граматичну функцію**, а означений – **структурно-граматичну**, і обидва вони не перекладаються на українською мовою [15, 160-162]. Отже, структурно-граматичну функцію означеного артикля продемонстровано у таких прикладах [27, 20]:

- *Where is the teacher? – The teacher is in the next room. – Де вчитель? – Вчитель у сусідній кімнаті.*

- *Many long lives of men it is since the golden hall was built. – Багато поколінь змінилося відтоді, як було поставлено Золотий Двір [79].*

Це словосполучення ілюструє граматичну функцію неозначеного артикля [38]:

- *a beautiful yellow rose - прекрасна жовта троянда*
- *There was **a flash** as if lightning had cloven the roof. Then all was silent. – Засяяла блискавка, ніби розколовши склепіння залу, і знову усе затихло [79].*

Вибір маркера може бути у певній мірі систематизований:

- якщо перед іменником в українській мові за змістом можна поставити слова *якийсь, який-небудь, один, будь-який, усякий, кожен*, то перед відповідним іменником в англійській мові ставиться артикль *a/an*, бо артикль у таких випадках використовується у **функції неозначеного займенника** [31]:

*There's **a gentleman** waiting for you in the hall. – В холлі на вас чекає якийсь джентльмен.*

У цьому прикладі артикль несе функцію неозначеного займенника *якийсь*, а далі – *будь-який* [38]:

***A student** who works hard can achieve very much. – Будь-який студент, що завзято працює, може досягти багато чого.*

Використання артикля у функції неозначеного займенника можна прослідкувати як у текстах художньої літератури, так і у текстах науково-технічного характеру [15, 160]:

*It is just **a form** of coding. – Це просто певна форма кодування.*

*'**A hobbit** waded out into the water and back; but I cannot say how long ago.'*  
– *Хтось із гобітів спускався до води, але коли? [79].*

- якщо перед українським іменником за змістом можна поставити слова *цей, той, той самий, відомий, усе, усі*, то в англійській мові перед відповідним іменником ставиться артикль *the*. Також означений артикль ставиться у випадку, коли йому в українській мові відповідають означення

поточний, теперішній, сучасний, (нині) існуючий, діючий або посилювальні слова *сам, кожен, цілий, новий, єдиний*. У цьому випадку артикль несе смислове навантаження і виконує **функцію означення**, тому він перекладається за допомогою прикметника, вказівного займенника та інших частин мови [24, 255-256]:

*The government is to ensure stable economic growth and reduce **the huge budgetary deficit** without cutting into welfare programs.* – Уряд планує забезпечити постійний економічний зріст та зменшити **поточний дефіцит бюджету**, не скорочуючи витрат на соціальні програми.

Далі у прикладі артикль *the* вжито для підкреслення важливої інформації, тобто він несе смислове навантаження, а отже в українській мові йому відповідає вказівний займенник [11, 89]:

*“Ah! Mr. Burton!” exclaimed the Director, “**the** very person I wanted.”* – “Ах! Пане Бертон! – проголосив директор. – **Саме та (як раз та)** людина, яка мені потрібна.”

*'How do we know you are the Strider that Gandalf speaks about?'* – “*Ти ще доведи, що Гендальф про тебе пише!*” [79].

При перекладі мається на увазі “Доведи, що ти **саме той** Обійдисвіт, про якого пише Гендальф.” Саме на це вказує означений артикль *the*, який вжито перед власною назвою.

Т.Р. Левицька розрізняє **обмежувальну функцію** означеного артикля, яку А.Л. Пумпянський називає **індивідуалізуючою**. Вона полягає у тому, що артикль виділяє один предмет із цілого класу йому подібних [32, 45]. Також він ізолює певний предмет від інших та конкретизує його [21, 16]. І тут проявляється смислове значення артикля, що іноді навіть відповідає українським словам *даний, згаданий, отриманий* і т.д. В такому контексті означений артикль може вживатися перед будь-якими іменниками, включаючи такі, які звичайно мають абстрактне значення, типу: *work, power, evidence, measurement, temperature, percentage, potential, speed, data, power, polymerisation, substitution, concentration, synthesis, acetolysis* [32, 45]:

*The speed of the polymerisation runs parallel with the susceptibility to hydrolysis.* – Швидкість полімеризації пропорційна здатності до гідролізації.

*The work was completed early in 1944.* – Робота була закінчена на початку 1944 р.

- якщо в українській мові перед іменником можна поставити присвійний займенник *свій, своя, своє, свої*, то в англійському реченні артикль, як правило, замінюється відповідним присвійним займенником [38].

*She met her daughter at the station.* – Вона зустріла (свою) дочку на станції.

*He put his hands into his pockets.* – Він засунув (свої) руки в (свої) кишені.

- якщо перед українським іменником у множині за змістом можна поставити слово *всі* у значенні *будь-які, усякі* або не можна поставити ніякого іншого визначника, то в англійському реченні не буде ніякого маркера [38].

*People who work very hard can achieve very much.* – (Всі, будь-які) Люди, які завзято працюють, можуть досягти багато чого.

*Children like to play.* – Діти люблять грати.

Нульовий артикль несе узагальнююче значення [19]:

*Children should be seen and not heard.* – Діти гарні, коли їх видно, але не чути.

- якщо перед українським іменником можна поставити слова *трохи, якісь, який-небудь, ніякий*, то перед відповідним англійським іменником можна вжити займенники *some, any, no* [38]:

*Have you got **any** pen for me? – No, I've got **no** pens.* – У тебе є (яка-небудь) ручка для мене? – Ні, у мене немає (ніяких) ручок.

*You **will have no lack** of water as you walk in Ithilien, but do not drink of any stream that flows from Imlad Morgul, the Valley of Living Death.* – **Нестача** води вам **не загрожує**, доки ви не покинете Етерієн; не можна пити лише зі струмків, які стікають з Імлад-Моргула, з долини Живої Смерті [79].

Неозначений артикль може виконувати функцію **маркера центра висловлювання (інформації)**. У такому випадку українською мовою такі

речення перекладатимуться за допомогою заміни порядку слів, бо в українській мові центр висловлювання, як правило, знаходиться у кінці речення:

*The plan of action was worked out thoroughly and in great detail. – План дій було розроблено старанно та з усіма деталями. – підкреслено, як було розроблено план.*

*A plan of action was worked out thoroughly and in great detail. – Вельми старанно та детально було розроблено план дій – підкреслено, що було розроблено [11, 90]:*

Також неозначений артикль може виконувати **класифікуючу функцію**, тоді, згідно з Ж.А. Голіковою, іменник-маркер перекладатиметься іменником у множині:

*The assumption that there is a special relationship between London and Washington irritates the French. – Здогади, що існують особливі взаємовідносини між Лондоном та Вашингтоном, роздратовують французів [11, 90].*

Лінгвіст Т.Р. Левицька вважає, що, виконуючи класифікуючу функцію, артикль вказує на належність предмету до певного класу явищ, безвідносно до його індивідуальних характерних властивостей або ознак, а у деяких випадках неозначений артикль наближається за своїм значенням до неозначених займенників *some* та *any*. Тоді його значення, як правило, доводиться передавати при перекладі. Т.Р. Левицька пропонує звернути увагу на іншу особливість перекладу артикля у вищезазначеному реченні [21, 15]:

*The assumption that there is a special relationship between London and Washington irritates the French. – Здогади, що існують **певні** особливі взаємовідносини між Лондоном та Вашингтоном, роздратовують французів.*

Ще один випадок, коли іменник-маркер перекладатиметься іменником у множині в художній літературі:

*Where now **the horse and the rider**? – Де **вершники** минулих часів, де **коні** вогненні? [79].*

Нульовий артикль виконує одразу 2 функції – **відсутності артикля** та функцію **неозначеного артикля** із іменниками у множині [24, 251]:

*Smith told me that Johnson and Jacobs are promising **authors**, and I can trust Smith. – Сміт сказав, що Джонсон та Джейкобс багатообіцяючи **автори**, а думці Сміта я довіряю.*

*The morning was bright and clear about them, and **birds** were singing, when the travellers came to the stream. – Ранок вже щосили розгорівся, і співали **птахи**, коли мандрівники підійшли до річки [79].*

О.В. Мосієнко розглядає **текстотворчу** функцію артикля та функцію **актуалізації іменника** [25, 177]. Як правило, вони реалізуються у газетних заголовках. Якщо іменник вжитий без артикля, то він вказує тільки на загальне поняття. Якщо іменник супроводжується артиклем, то поняття, позначене ним, переходить в ім'я реального об'єкта. Іменник, який оформлений неозначеним артиклем, вказує на один предмет із абстрактної множини предметів (**функція виділення**), а іменник із означеним артиклем вказує на раніше згаданий предмет або на єдиний можливий предмет у певній ситуації (**функція ідентифікації**). Відсутність артикля використовується в газетних заголовках із метою заінтригувати читача. Іменник, вжитий у заголовку без артикля, вказує не на конкретний предмет, а тільки називає його через поняття [9, 70].

Наприклад, відсутність артикля у заголовку *Homeless man is taken from bath in critical condition* пояснюється тим, що словосполучення вжите в загальному значенні. У вступному абзаці *A limeric man is in a critical condition after being found asleep in a cold bath* вживання неозначеного артикля пояснюється тим, що він вводить нове. У статті спостерігається рух від більш загального до менш загального, чим і зумовлюється вибір артиклів: *homeless man, a limeric man, a 47-year-old widower, the victim*. Ці словосполучення позначають головного суб'єкта запропонованого газетного повідомлення. У

свою чергу з ним пов'язаний об'єкт – будинок його друзів, на фоні якого розгортаються події і який включає наступні елементи – *the hallway, the bathroom, the occupants*, що знаходяться у відношеннях ціле-частина, чим і зумовлена їх означена форма [25, 178].

Поява означеного артикля в заголовку пояснюється комунікативно-прагматичними і стилістичними причинами – заінтригувати, викликати інтерес. У заголовку означений артикль розвиває, доповнює, уточнює або просто повторює уже дане, відоме і вказує на виділення предмета з класу однорідних предметів [33, 71], значення неозначеного артикля – класифікація, тобто вираження приналежності предмета, названого іменником, до класу однорідних предметів [33, 78]. У сучасних лінгвістичних дослідженнях артикль розглядають не лише у зв'язку з іменниками та категорією означеності/неозначеності, але й пов'язують із дейксисом, актуальним членуванням висловлення, його семантикою і прагмалінгвістичними функціями в цілому. Функції англійського артикля розглядаються також у рамках когнітивної лінгвістики. Його тлумачать як засіб активації елементів фреймів, що створюють картину світу. Можливість взаємовиключаючого вживання означеного / неозначеного, означеного / нульового, неозначеного / нульового артиклів із одними й тими ж іменниками відображає специфіку взаємодії когнітивного та комунікативного аспектів тексту: якщо мовні блоки оформлені означеним артиклем, то він акцентує увагу на унікальній, якісній своєрідності суб'єкта [4, 21].

Категорія означеності / неозначеності набуває функції розподілу інформації тільки в тексті. Неозначений артикль слугує сигналом такої інформації: він не лише вводить невідоме, нове поняття – рему, вказує на неінформованість комунікантів, а й сигналізує появу необхідної інформації в посттексті, викликає почуття очікування, вимагає продовження. Вказуючи на інформованість комунікантів щодо певного поняття, означений артикль слугує сигналом попередньої інформації з анафоричною спрямованістю [39, 17-18]. Функції артиклів у повному обсязі можуть бути виявлені лише в

перспективі всього тексту. Артиклі допомагають читачу зрозуміти текст і взаємозалежність його частин [7, 377]. Якщо заголовок складається з одного слова й артикля, то це слово вжите у своєму прямому значенні [3, 121]. Означений артикль спрямовує увагу до попередньої інформації, а неозначений – до постінформації. Відсутність артиклів у газетних заголовках слугує засобом репрезентації події у далекій перспективі, а вживання означеного артикля виконує функцію інформування про специфічні явища, пояснення яких дається в окремих абзацах тексту [25, 178].

Отже, артиклі виконують неабияку роль у мовній системі англійської мови, а в залежності від функції, яку виконує означений артикль, видозмінюється і його передача українською мовою. Так, якщо неозначений артикль несе суто граматичну функцію, а означений – структурно-граматичну, обидва вони не перекладатимуться на українську мову. Якщо в англійській мові артикль виконує функцію неозначеного займенника, саме неозначений займенник замінюватиме артикль в українській мові. Артикля у функції означення відповідає прикметник, вказівний займенник та інші частини мови; в обмежувальній функції артикля – слова *даний, згаданий, отриманий*; у класифікуючій функції – іменник-маркер у множині. Функція маркера центра висловлювання (інформації) відтворюється за допомогою зміни порядку слів.

Через те, що граматична категорія артикля відсутня в українській мові, при перекладі англійських текстів виникають певні труднощі. Тому важливим для нашого дослідження є аналіз способів передачі артиклів українською мовою.

#### **1.4. Способи передачі артиклів при перекладі**

Серед численних складних проблем, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце займає вивчення лінгвістичних аспектів міжмовної діяльності, що називають "перекладом" або "перекладацькою діяльністю" [29]. Переклад

– це складне багатогранне явище, окремі аспекти якого можуть бути предметом дослідження різних наук. У межах перекладознавства вивчаються психологічні, літературознавчі, етнографічні й інші сторони перекладацької діяльності, а також історія перекладацької діяльності в тій або іншій країні або країнах [20, 34].

Артикль є маркером іменника в англійській мові. В українській мові існують лише деякі його відповідники, наприклад:

*У театрі до мене звернулася одна дівчина із проханням обмінятися місцями. Ця дівчина хотіла сидіти поряд із подругою* [36, 88].

У цьому прикладі цілком очевидно, що *одна* – маркер іменника *дівчина*, а не числівник *один*, тобто це слово відповідає неозначеному артикля (*a girl*). Вказівний займенник *ця* відповідає означеному артикля (*the girl*) [36, 88].

Найчастіше артикль при перекладі вилучається. Однак деякі значення артикля в англійській мові потребують передачі українською мовою. Отже, необхідним є алгоритм перекладу артиклів, якщо вони мають певне додаткове смислове навантаження. Доцільно розпочати зі способів перекладу неозначеного артикля:

**1.** Переклад артикля порядковим числівником *один (одна, одне)* [47, 215], зокрема, коли неозначений артикль стоїть перед іменником, що позначає одиницю виміру, марку приладу, вузла, деталі тощо, або перед назвами агентів фізичного, хімічного та інших процесів, такими як “молекула”, “атом” та ін. [16, 154]. Цей випадок має місце тоді, коли окрім своєї граматичної функції артиклі несуть і смислове навантаження, виступаючи як означення. У зв’язку з цим треба пам’ятати, що неозначений артикль походить від числівника *one*. У середньоанглійській мові з числівника *an*, який стояв у ненаголошеній позиції, відокремився неозначений артикль. Відокремлення форми викликане скороченням /a:/ поза наголосом; /n/ зберігається перед голосними, перед приголосними воно зникло [14, 124].

Спочатку форма неозначеного артикля мала вид *ane*, але у XVII столітті її було змінено на *a/an*: *ane missive*, *ane oath* перетворилися на *a missive*, *an*

*oath*. Ця зміна більш помітна на початку XVII століття (16%), але розвивалася до 1659 року, досягнувши 74% [42, 330]. Відомо, що певні носії англійської мови використовують артикль *an* перед словами *hotel*, *historic*, *history*, *habitual*, та кількома іншими, які починаються з *h* і мають перший ненаголошений склад. При цьому звук [h] не вимовляється [40, 3]. Але від цього функції та переклад артикля не змінюються:

*He said Harris and I could get **an hotel** built for us, if we liked, and have some people made to put in.* – Він запропонував нам із Гаррісом побудувати **готель** відповідно до нашого власного смаку та оселити в ньому, кого завгодно [64].

А, *an* (форма *an* використовується зі словами, які починаються з голосної) – неозначений артикль, який виник на основі числівника *one* «один» та, відповідно, використовується лише перед іменником в однині. Як правило, неозначений артикль не перекладається, але іноді без його перекладу словами *один*, *якийсь*, *будь-який*, *певний* неможливо досягнути повної передачі змісту речення. Наприклад [35, 46]:

*A **production system** is composed of three elements: a data base, a set of rules, and an interpreter.* – **Будь-яка система продукції** складається з трьох елементів: бази даних, певного набору правил та інтерпретатора.

Оскільки неозначений артикль походить від числівника *one*, він іноді несе це значення, що й відображається в перекладі [44, 220]:

*He decided to solve this problem **at a blow**.* – Він надумав вирішити цю проблему **одним ударом**.

У сучасній мові артиклі нерідко використовуються у своєму основному значенні, яке потребує передачі при перекладі. Якщо перекладач упустить це з виду, то українське речення буде неповним і неточним [11, 88]:

*'The feller's tryin' to soak me a dollar and a half **a day** for the meanest-sized room,' she said in a hoarse voice.* – Цей тинчик хоче здерти з мене півтора долара **в (один) день** за якусь будку, - сказала вона хрипким голосом [72].

Аналогічний приклад, у якому простежується зв'язок із історичним розвитком артикля, наводить Ж.А.Голікова [11, 87]:

*You must take this medicine three times **a day**.* – *Вам треба приймати ці ліки тричі на день.*

Для демонстрації використання числівника *один* при перекладі неозначеного артикля у тексті науково-технічного характеру В.І. Карабан наводить такий приклад [15, 160]:

*An excerpt from this book will give some indication of the approach followed in his own school and in those that were founded under his influence.* – *Одного витягу з його книги буде достатньо, щоб дати певне уявлення про підхід, що практикується його школою і школами, які виникли під його впливом.*

Далі у прикладі неозначений артикль також є показником кількості, який підкреслює, що *ніч* була саме *одна*:

*It was a long night, if it were **only a night**.* – *Довго тривала ця ніч, якщо то була лише одна ніч* [60].

2. Переклад артикля кількісним числівником *перший*. І.В. Корунець зазначає, що у цьому випадку можливі також варіанти перекладу неозначеними займенниками *якийсь* (*якась, якість*), *один* (*одна, одне*) [47, 216]:

*Only for an instant he hesitated, then his head went up and his hand came off.* – *Він був у нерішучості (вагався) тільки якусь/першу/одну мить...*

В аналогічному прикладі кількісний числівник *одну* також може замінюватись на *якусь* або *першу*:

*It was done **in a minute**.* – *В одну хвилину все було закінчено* [60].

3. Переклад артикля лише неозначеним займенником *якийсь*, без додаткових значень кількісного або порядкового числівників [47, 216]:

*A light shone from the window of **a hut**, and swiftly they advanced towards it.* – *У віконці якоїсь халупки блиснув вогник, і вони поспішно наблизилися до неї...* [60].

Далі у прикладах також продемонстровано, що неозначений артикль у певних випадках може бути перекладений лише неозначеним займенником “якийсь”, а значення “перший” він не набуває:

*The brisk fire of questioning to which he was exposed, elicited from him that he was thinking of **an animal**...* – Під перехресним вогнем питань, що посипалися на нього, вдалося помалу встановити, що він задумав **якусь тварину**...[60].

*“A **solitary child**, neglected by his friends, is left there still.”* – **Якийсь бідолашний хлопчик**, позабутий усіма, залишився там наодинці [60].

Приклад демонструє саме необхідність перекладу неозначеного артикля – при його вилученні у читача може виникнути відчуття неповноти речення:

*Obviously the only way to make people realize that **an action** is sinful is to punish them if they commit it.* – Адже саме собою зрозуміло, що єдиний спосіб змусити людину зрозуміти гріховність **якогось вчинку** – карати його за цей вчинок [72].

З прикладу видно, що у деякий випадках доводиться не тільки перекладати артикль певним словом, а й звертатися до морфологічної трансформації, перетворюючи однину на множину:

*Suddenly from below came **a sound**, and Davidson turned and looked questioningly at his wife.* – Раптом унизу пролунали **якісь звуки**; Девідсон повернувся й запитливо подивився на дружину [72].

У прикладі В.С. Слєповича також продемонстровано переклад артикля неозначеним займенником *якийсь*. Якщо проаналізувати наступне речення з точки зору перекладу, помітно, що у цьому випадку необхідно використати саме займенник *якийсь*, через те що ані *перший*, ані *один* (у ролі числівника) не підходять за контекстом [36, 88]:

*A **passenger** was looking for a place to put his bag.* – **Якийсь пасажир** шукав місце, куди поставити сумку.

Цікавим є вживання артикля із власними назвами та його переклад, наданий у дослідженні О.І. Федоренко [44, 221]:

*He was introduced to a Mr. Black. – Його познайомили з якимось Блеком.*

4. Переклад артикля лише неозначеним займенником *один*, без додаткових значень кількісного або порядкового числівників:

*Speaking of comic songs and parties reminds me of a rather curious incident at which I once assisted... – Я заговорив про комічні куплети й вечірки й мені згадалася одна прецікава історія, учасником якої я був [64].*

*And then we got on to drains, and that put George in mind of a very funny thing that happened to his father once. – Тут хтось із нас помітив, що краще промочити горло, чим промочити ноги, і у зв'язку із цим Джордж згадав одну забавну історію, що трапилася з його батьком [64].*

Приклади схожі за структурою артиклевих словосполучень (артикль – прислівник – прикметник – іменник).

*An eastward bend led them hard by the sward of Mirrormere, and there not far from the roadside stood a single column broken at the top. – Один з поворотів на схід вивів мандрівників прямо до Дзеркальної Заводі, і вони побачили неподалік від дороги одиноку напівзруйновану колону [79].*

*It's a pleasure to talk to him. – Поговорити з таким – одне задоволення. [60].*

Надані приклади мають відмінну від попередніх структуру. У першому реченні артикль виступає в обмежувальній функції, виділяючи об'єкт серед ряду йому подібних, а у другому – використовується поряд із абстрактним іменником.

Існує багато прикладів, які також ілюструють важливість перекладу артикля у певних випадках і підкреслюють можливість цього лише шляхом використання неозначеного займенника *один* в українському відповіднику. Те, що *один* у цьому випадку є саме неозначеним займенником, а не числівником, підкреслено у прикладі з твору Ч. Діккенса. За значенням займенник *один* близький до займенника *якийсь*:

*Scrooge lay in this state until the chime had gone three quarters more, when he remembered, on a sudden, that the Ghost had warned him of a visitation when*

*the bell tolled one. – Міркуючи так, Скрудж пролежав у ліжку, доки церковний годинник не віддзвонив ще три чверті, і отут раптово йому згадалося пророкування примари – коли годинник проб'є годину, до нього з'явиться **один відвідувач** [60].*

На відміну від попереднього прикладу, далі займенник *один* не є близьким за значенням до займенника *якийсь*, але також має місце у перекладі і виступає тією ж частиною мови:

*Scrooge's niece played well upon the harp; and played among other tunes **a simple little air** (a mere nothing: you might learn to whistle it in two minutes), which had been familiar to the child who fetched Scrooge from the boarding-school... – Племянниця Скруджа непогано грала на арфі й серед інших музичних п'єс виконала **одну простеньку пісеньку** (зовсім дрібничка, ви б через дві хвилини вже б могли її насвистіти), що співала колись одна маленька дівчинка, та, що приїхала один раз увечері, щоб відвезти Скруджа з пансіону [60].*

Неозначений артикль не має значення ані порядкового, ані кількісного числівників у таких прикладах:

*Also how she had seen **a countess and a lord** some days before, and how the lord "was much about as tall as Peter". – ...І як вона бачила **одну графиню й одного лорда** й лорд був "такий невисокий, ну зовсім як наш Пітер" [60].*

*It was **a remarkable quality** of the Ghost (which Scrooge had observed at the baker's)... – Треба сказати, що Дух мав **одну дивну властивість**, на яку Скрудж звернув увагу, коли вони ще перебували біля пекарні... [60].*

Закономірним є і переклад неозначеного артикля неозначеним займенником *один* у прикладі із «Дощу» С. Моема:

*You turned down **a narrow alley**, either to the right or to the left, for the road divided Iwelei into two parts, and you found yourself in the district. - Ви повертали в **один з вузьких провулків** праворуч або ліворуч – дорога ділила Іуелеї навпіл – і опинялися усередині кварталу [72].*

*Якийсь з вузьких провулків* не зовсім відповідає нормам української мови, бо вираз *один з вузьких провулків* є більш прийнятним для неї, а *перший з вузьких провулків* порушує зміст речення-оригіналу:

5. Переклад артикля неозначеними займенниками *певний/деякий* [35, 51]. Найчастіше артикль перекладається так у науково-технічній літературі:

*An assumption* will facilitate the solving of this problem. – **Певне припущення** прискорить вирішення цього завдання.

Але іноді така інтерпретація англійського артикля використовується і в художній літературі:

*Harris and I had a bit of a row over it, but at last split the difference, and said half-past six.* – Після **деякого сперечання** ми з Гаррисом зійшлися на тому, щоб взяти середнє арифметичне, і назначили опів на сьому [64].

У наступних прикладах зустрічається вираз, який вже може вважатися сталим – *a while*, що перекладається як *деякий час*:

*Sam kept a sharp eye on doors and windows for a while.* – **Деякий час** Сем зірко стежив за всіма дверима й вікнами [68].

*After a while* the fish stopped beating at the wire and started circling slowly again. – **Через деякий час** риба припинила битися о дрот і знову почала кружляти [65].

6. Переклад артикля вказівними займенниками *цей (ця, це), такий (така, таке), той (та, те)* [11, 160]. Це явище взагалі є цікавим для розгляду, адже власне неозначеному артикля не властиво нести функцію вказівного займенника, на відміну від означеного артикля, який саме походить від слова *this*. Отже, можливим є те, що набування неозначеним артиклем значення вказівного займенника зумовлене необхідністю зробити український переклад більш адекватним, що, у свою чергу, може призвести до використання інших перекладацьких трансформацій:

*...Though **members of a dull and stagnant-blooded race**, appeared to know that there was something going on... – ...Навіть **ці холонокровні натури**, здавалося, розуміли, що відбувається децю незвичайне... [60].*

Приклад вельми цікавий з точки зору інтерпретації неозначеного артикля українською мовою. У перекладі з'являється вказівний займенник “*ці*”, який, по суті, є результатом перекладацької трансформації (прийому додавання), бо виконує роль нульового артикля перед іменником у множині “*members*”. Щодо самого неозначеного артикля *a*, який у прикладі носить узагальнювальне значення, він і у мові перекладу зберігає його, завдяки синтаксичній трансформації: застосовано прийоми вилучення (додатку) і компенсації, реалізованої шляхом додавання прикметника “*холонокровні*” до підмету.

Переклад неозначеного артикля вказівним займенником *такий* може спричиняти зміну синтаксичної структури речення при перекладі. Просте речення перетворюватиметься на складнопідрядне:

*In easy state upon this couch, there sat **a jolly Giant**, glorious to see... – І на цій височині невимушено й величаво сидів **такий веселий і сяючий Велемень**, що серце раділо при одному на нього погляді [60].*

Децю схоже відбувається і у прикладі із твору Дж.К. Джерома. Якщо умовно вилучити в оригіналі підрядну частину *which is close to Picnic Point*, речення перетвориться на складносурядне, а при перекладі неозначеного артикля займенником *той* – на складнопідрядне:

*There are the ruins of **an old priory** in the grounds of Ankerwyke House, which is close to Picnic Point, and it was round about the grounds of this old priory that Henry VIII is said to have waited for and met Anne Boleyn. – Неподалік від мису Пікніків на землях Енкервикського замку знаходяться руїни **того стародавнього монастиря**, у садах якого, як кажуть, Генріх VIII призначав побачення Ганні Болейн [64].*

Переклад неозначеного артикля займенником *такий* може бути зумовлений необхідністю передати емотивність тексту оригіналу.

*He knocked the policeman into a grocer's sidewalk display of goods and gave Freshmayer **a punch** that caused him temporarily to regret that he had not made it a rule to extend a five-cent line of credit to certain customers.* – Він повалив полісмена прямо на виставлені бакалійником товари, а Фрешмейєру дав **такого** ляпаса, що той пошкодував було, навіщо він не завів звичаю надавати хоча б деяким покупцям кредит до п'яти центів [69].

Необхідність перекладу артикля вказівним займенником продемонстрована Т.Р. Левицькою [21, 16]:

*The only sensible solution in Vietnam is **a peace**, which would withdraw American troops and give the Vietnamese people the freedom they desire.* – Єдине розумне рішення щодо В'єтнаму – це **такий мир**, який призвів би до виводу американських військ та дав би в'єтнамському народові бажану свободу.

У разі вилучення займенника *такий* в українському перекладі, речення втрачає виразність [21, 16].

7. Переклад артикля присвійним займенником. Артикль виступає синонімом присвійного займенника *his (her), my* [47, 217]:

*When she returned with the grammar, she drew **a chair** near his.* – Коли вона повернулася з граматиною, вона присунула **свій стілець** до його стільця.

При вилученні займенника *свій* у перекладі речення, його зміст буде передано дещо спотворено, тому що цей випадок потребує використання прийому конкретизації: артикль виступає показником належності стільця певній особі.

8. Переклад артикля негативним займенником *жоден* або негативною часткою *ані*. Цей спосіб має місце у разі, якщо іменнику, який маркується, передуює частка *not* [47, 217]. Наприклад [21, 16] :

*Yet Herbert had **not an enemy** on earth.* – Однак у Герберта не було **жодного/ані ворога** у світі.

...*But you won't find a hole in it, nor **a threadbare place**.* – ...Тут не тільки дірочки – **жодної обтріпаної петлі** не знайдеться [60].

9. Переклад артикля відносним прикметником *цільий*. Він може бути лексичним відповідником займеннику *весь* (*вся, все*) [47, 217]:

*Martin rented a typewriter and spent **a day** mastering the machine.* – Мартін узяв напрокат друкарську машинку і **цільий/весь день** вчився друкувати на ній.

Речення може потребувати передачі експресивності при перекладі, якої можна досягнути шляхом додавання відносного прикметника *цільий*:

...(his) day's work was the equivalent to **a week's** work of the average successful writer. – (його) доробок за день дорівнював доробкові якого-небудь модного письменника за **цільий тиждень**.

10. Переклад артикля відносним прикметником *справжній*. Можливий вплив прислівників, які знаходяться поряд [47, 217]:

*It is the sweet to feel that you are really and truly **a woman**.* – Приємно відчувати (себе), що ти є **справжньою жінкою**.

Прислівник *truly* разом із неозначеним артиклем створили значення прикметника *справжньою*, яке і було відтворено при перекладі.

11. Переклад артикля різноманітними прислівниками. Такий спосіб перекладу використовується для передачі експресивності [47, 218]:

*He had the conviction that he could sit in **a draught** if he wanted to.* – У нього було таке переконання, що він міг сидіти **навіть** на протязі, якби того захотів.

*There is **a great difference**.* – Це **зовсім** різні речі/зовсім інша річ.

При вилученні прислівника переклад звучить, як *Це різні речі*. Але цей вираз в українській мові є адекватнішим саме при наявності у ньому прислівника *зовсім*. Тому можна говорити про набування артиклем відповідного прислівникового значення.

**12.** Переклад артикля часткою або групою часток. Як і попередній, цей спосіб теж використовується для передачі експресивності тексту [47, 218]:

*He was not to remain **a** sailor. – Бо ж він не буде **простим** собі матросом.*

*A distinction* далі відтворено як *чи не за особливу відзнаку*, отже у певній мірі можна вважати це перекладацькою трансформацією додавання, а якщо конкретизувати – додавання групи часток, значення яких несе в собі неозначений артикль:

*He seemed to think it **a** distinction. – Він вважав це **чи не за особливу** відзнаку.*

**13.** Переклад артикля питальним/неозначеним займенником або емпатичною часткою. Має місце у разі необхідності передачі емоційної забарвленості тексту [47, 218]:

*A penniless young fellow, a mere nobody, sir, **a** subaltern in a foot regiment. – Молодик без шеляга за душею, – власне ніщо, сер, **усього лишень якийсь** піхотний офіцерик.*

*What **a** lovely day! – Який **же** гарний день!*

Щодо **способів перекладу означеного артикля**, то серед них можна виділити такі:

1. Переклад артикля вказівними займенниками *цей (ця, це)*. Історична природа артиклів досить чітко простежується й на сучасному рівні розвитку англійської мови: означений артикль може вживатися як синонім вказівних займенників *this* і *that* [34]. І.І. Іванова зазначає, що у середньоанглійській мові існувало 2 групи вказівних займенників, і, якщо друга зберігала флексивні форми протягом XI-XII століть, то перша розпалася, і суплетивна форма називного відмінка чоловічого роду *se* стала рівною аналогічно з непрямыми відмінками: з'являється форма *þe, the* [14, 121]. Протягом короткого часу (до середини XII ст.) ще зустрічалися залишки відмінювання – *þen, þon* у знахідному відмінку; далі вони зникли, і

залишилася незмінна форма *the*, яка представляє собою маркер іменника – артикль.

У формі орудного відмінка середнього роду давньоанглійський голосний *þu* редукувався у XIII столітті, і зовнішньо ця форма співпала з артиклем; вона стала компонентом словосполучення з порівняльним ступенем прикметника, та у цій функції існує і зараз (*the more, the better*) [14, 121].

Означений артикль *the* використовується з іменниками в однині та множині. Його основна функція – це індивідуалізація предмета, особи, поняття, виділення його серед інших [35, 47]. Якщо будь-який предмет вже згадувався в усному або писемному спілкуванні, або ж не згадувався, але припускається, що співрозмовникам або читачеві цей предмет добре відомий, то вживається означений артикль [24, 248]. В окремих випадках, окрім стандартного написання означеного артикля (*the*) можна зустріти *t'*, наприклад *t'other*, що означає *the other* і є діалектичним варіантом написання; або *th'*, вживане письменниками з метою відтворення розмовного стилю спілкування, або у поезії [40, 2]. Функції та переклад не змінюються:

*Thou movest - but **increasing with th' advance**... – I йдеш ти, і **росте** все навкруги...* [57]

Оскільки іменник *advance* у контексті наданого речення має значення «зріст», а дієслово *to increase* – «зростати», при перекладі доцільно вилучити плеоназм з метою запобігання тавтології, отже в українському реченні залишається тільки дієслово «росте», але помітним є те, що *th'* у даному випадку за змістом збігається із *the*, несучи у собі функцію маркера іменника, і правопис не змінює значення артикля.

Артикль *the* може не перекладатися, якщо цього не потребує контекст. Однак він зберіг свою історичну семантику в англійській мові [18, 255], і саме тому нерідко без перекладу його словами *ця, цей, даний* та іншими неможливо вірно передати зміст англійського речення, особливо у тих

випадках, коли він використовується перед іменником, у якого немає означень [35, 48]:

*The mechanisms were never built. – Ці механізми ніколи не були побудовані. Але: The mechanisms built a few years ago are not in use now. – Механізми, побудовані кілька років тому, зараз не використовуються.*

*The method is very simple. – Цей метод дуже простий. Але: The device suggested by N. is more sensitive to noise. – Прилад, запропонований Н., більш чутливий до шуму.*

У художній літературі також знаходяться приклади такого роду [47, 218]:

*'The feller's tryin' to soak me a dollar and a half a day for the meanest-sized room,' she said in a hoarse voice. – Цей тупчик хоче здерти з мене півтора долара в день за якусь будку, – сказала вона хрипким голосом [72].*

Ж.А. Голікова наводить приклад, у якому артикль перекладено не лише вказівним займенником: *the ship* відтворюється як *те судно*, а *a ship* – як *якесь судно* [11, 88]:

*The ship is not the ship that we saw at the harbour yesterday. It is just a ship. – Це судно не те судно, яке ми бачили у гавані вчора. Це просто якесь судно.*

2. Переклад артикля вказівними займенниками *такий* (*той, та, те*), *той самий* (*саме той, та сама*), *такий самий*. Часто при такому способі перекладу відчувається емпатичне виділення певних членів речення, зокрема виражених іменниками, маркованими означеним артиклем, який знаходиться поряд [47, 218]. Наприклад:

*She is the right person to speak on this matter. – Вона та людина, з якою треба про це говорити [36, 89].*

Означений артикль *the* може нагадувати вказівний займенник *that*, що є показником зв'язку сучасного значення артикля із історичним походженням [27, 23]:

*At the moment he couldn't give a definite answer. – У той час він не міг дати певної відповіді.*

3. Переклад артикля присвійним займенником її, їхні, мій, свій (своя, своє, свої). Як і неозначений артикль, означений артикль у такому випадку також виступає синонімом присвійного займенника *his (her), my* [47, 219]. Наприклад:

*That's the grand morning, I had a few jars over the Cristmas, **The Wife** will be expecting me.* – Чарівний ранок, я придбав кілька глечиків на Різдво, **моя дружина** чекатиме на мене [42, 338].

4. Переклад артикля ідентифікуючими займенниками *весь, вся, все/цілий*. Артикль може нести узагальнювальне, генералізувальне значення [47, 219]:

*He looked up, and it seemed that **the room** was lifting...* – Він підвів голову, і йому здалося, що **вся кімната** ходить ходором.

5. Переклад артикля відносним займенником *який (яка, яке, які)*. Цей спосіб перекладу спричиняє синтаксичні трансформації [47, 219]:

*She didn't know **the** actual fire of love.* – Вона не знала, **яке** то справжнє полум'я кохання.

Помітна зміна синтаксичної структури речення при перекладі: просте речення перетворюється на складнопідрядне.

6. Переклад артикля неозначеним займенником *якийсь (якась, якась), певний*. У разі вилучення артикля та уникнення його перекладу неозначеним займенником українське речення стає менш виразним [47, 219-220]:

***For the moment** the great gulf that separated them then was bridged. He was played by the low comedian, who had introduced gags of his own...* – **На якусь мить** через велику безодню, що розділяла їх, був наведений міст. Його роль виконував такий собі комік із фарсовими вибриками власного یتیбу.

*'The feller's tryin' to soak me a dollar and a half a day **for the meanest-sized room,**' she said in a hoarse voice.* – Цей тупчик хоче здерти з мене півтора долара в день **за якусь будку**, – сказала вона хрипким голосом [72].

7. Переклад артикля ідентифікувальним атрибутивним займенником *сам, сам собою, інший/інша*. Спосіб характеризується емфатичною забарвленістю, тобто використовується для підкреслення важливого для розуміння змісту речення іменника [47, 220]:

*But **the man** did not seem to know of the content of the great mind. – Та, очевидно, **сам бібліотекар** нічого не знав про творчість цієї великої голови.*

8. Переклад артикля прикметником або дієприслівником. У такому випадку важливу роль відіграє контекст. Лінгвіст М.І. Мостовий визначає **контекст** як мовне оточення, у якому вживається та чи інша лінгвістична одиниця. Так, контекстом слова є сукупність слів, граматичних форм та конструкцій, в оточенні яких зустрічається певне слово [26, 102]. С.І. Ожегов зазначає, що **контекст** – це закінчена у смисловому відношенні частина тексту [50, 258]. А В.Т. Бусел уточнює це поняття: **контекст** – це закінчений за змістом уривок тексту, що дає змогу встановити значення слова або речення, які входять до його складу [49, 450]. Саме спираючись на контекст, можливо перекласти означений артикль прикметником або дієприслівником [47, 220]:

*Martin Eden did not go out to hunt for a job **in the morning**. – Мартін Іден не пішов **наступного ранку** шукати роботи.*

9. Переклад артикля часткою. Частка посилює атрибутивний займенник, числівник або іншу частину мови [47, 220]:

*But **the story** was grand just the same, perfectly grand. – А **так це оповідання** – чудове, ну просто чудове.*

*The pity of it! The pity of it! – Як жаль! Який жаль! А шкода! Дуже шкода!*

10. Переклад артикля за допомогою прийому додавання. Означений артикль замінено на контекстуальний іменник *вечори (з танцями)* замість *ті танці*, як це є у реченні оригіналу [47, 220]:

*From the first mention of **the dance** by Mrs. Cowperwood and Anna, Ailen had been conscious of a desire toward a more effective presentation of herself than*

as yet. – З першої миті, як пані Каупервуд та Анна заговорили про **вечори з танцями**, Ейлен закортіло блиснути ще яскравіше, ніж це їй вдалося досі.

11. Переклад артикля займенниковою групою слів, яке несе емфатичне навантаження. В залежності від контексту, означений артикль може мати певні імпліцитні значення, що вимагає саме цього способу перекладу [47, 219]:

*I want you to get rid of **the dreadful people** you're associated with.* – Я хочу, щоб ви **врешиті-решит** перестали спілкуватися з **усіма тими покидьками**.

12. Переклад артикля за допомогою контекстуальної заміни. Має місце у разі, якщо певні імпліцитні контекстуальні значення модифікувального та ідентифікувального означеного артикля *the* вимагають детального пояснення, тобто реалізація в перекладі можлива лише після детального вивчення ширшого контексту [47, 219]:

*After a moment's hesitation, Strickland scrambled to his feet, and together they went to **the Bonchee de Pain**.* – Стрікленд роздумував недовго. Випростав затерпілі ноги, і вони вдвох подалися до **іншого благодійного закладу під назвою “Хлібодар”**.

13. Переклад артикля числівником *один*. Випадок цікавий тим, що означений артикль безпосередньо не пов'язаний з числівником *один*, адже від нього походить неозначений артикль, але практика демонструє існування прикладів перекладу цим числівником і означеного артикля:

*“We have no doubt his liberality is well represented by his surviving partner,” said **the gentleman**, presenting his credentials.* – У такому випадку, ми не сумніваємося, що щедрість і широта натури покійного рівною мірою властива і компаньйонові, який його пережив, – вимовив **один із джентльменів**, пред'являючи свої документи [60].

*All your other hopes have merged **into the hope** of being beyond the chance of its sordid reproach.* – Усі свої колишні надії і мрії ти зрадив заради **однієї** – статі невразливим для його шпилькових уколів [60].

Далі спостерігається контекстуальна заміна іменника *hour* з *час* на *раз*, але це не вплинуло на переклад означеного артикля, який навіть у разі буквального перекладу іменника *hour* перекладався б числівником *один*:

*...Which streamed upon it when the clock proclaimed **the hour**... – ...Яке, коли годинник пробив **один раз**, почало струїтися незрозуміло звідки... [60].*

Згідно з О.Л. Пумпянським, існують особі випадки передачі артикля. В англійській мові є багато сталих словосполучень, у яких іменник уживається з неозначеним артиклем, наприклад:

*The sooner you do it, the better. – Чим скоріше ви це зробите, тим краще [32, 41].*

У цьому випадку “*the*” не є артиклем, це прислівник, який підлягає обов’язковому перекладу [28, 23].

М.А. Аполлова вважає, що займенники та займенникові сполучення *a few, a little, a good many, a great many* є прикладом ступеня, який має постійну належність до предмета. Показником цього є артикль, який знаходиться перед ними. Саме неозначений артикль зумовив значення цих займенників: *a few, a little* – *небагато, деяка кількість* (неозначене), на відміну від *few, little* – *мало* (більш виразно); *a good many, a great many* – *багато, велика кількість* у значенні 'трохи' (хоча й багато), тобто не зовсім виразно, звідси й неозначений артикль перед цими займенниками. Можливо також, що останні утворилися за аналогією зі сполученнями *a good deal, a great deal, a lot of*, у яких основним елементом є іменники *deal* (кількість) і *lot* (група, маса), тобто матеріальні частки, що позначають ступінь, кількість (подібно *much, something* і т.п. ) [2, 102-103].

Лінгвіст В.С. Слепович демонструє особий випадок передачі артикля при перекладі. При вилученні артикля, а отже, і значення, яке він несе, при перекладі зміст буде цілком зруйновано [36, 90]:

*The process of adaptation proceeds **the quicker, the sooner** international students start their programme. – Процес адаптації проходить **тим швидше, чим скоріше** іноземні студенти починають свою програму.*

Отже, при дослідженні загальних способів передачі артикля було виявлено, що він перекладатиметься по-різному в залежності від того, яку функцію виконує у тексті. Артикль може перекладатися займенниками різних типів, а, якщо він є засобом підкреслення змістовного центру висловлювання, це впливає на порядок слів у реченні. Але існує ще один фактор, який також становить певні труднощі у процесі перекладу – це стилістичні особливості англійської та української мов. Артикль відіграє значну роль у становленні стилістичних прийомів, що посилює важливість обізнаності перекладача у відповідній галузі з метою кращого встановлення змісту оригіналу для адекватної передачі його на іншою мовою. Було з'ясовано, що вибір того чи іншого способу є досить тяжким процесом, який потребує від перекладача вільного володіння знаннями граматичних категорій означеності та неозначеності як на синхронічному рівні, так і на діяхронічному. Але при перекладі іноді виникають випадки, при яких неможливо використати жоден з вищезазначених способів, що викликає необхідність більш детального дослідження цієї галузі.

### **Висновки до розділу 1**

Граматичні категорії означеності / неозначеності вказують на те, чи мислиться ім'я предмета як єдине в описуваній ситуації (означеність), чи як таке, що належить до класу подібних до нього феноменів (неозначеність).

Категорії означеності / неозначеності виражають співвідносні грамеми (граматичні значення) означеності і неозначеності, які реалізуються тільки в конкретному висловленні і зумовлені обставинами спілкування або контекстом і передусім тим, чи відомий або невідомий слухачеві позначений іменником предмет.

Грамема 'означеність' виконує дві основні функції: 1) індивідуалізації об'єкта; 2) узагальнення, тобто співвідношення з цілим класом певних об'єктів. Грамемі 'неозначеність' також властиві дві функції: 1) вказує на

об'єкт, який має індивідуальні ознаки, але ще не ідентифікований співрозмовниками; 2) виступає у значенні «який-небудь, байдуже (однаково, немає значення) який».

В українській мові означеність / неозначеність виражається: 1) вказівними займенниками; 2) неозначеними займенниками *якийсь, якась, якесь, якісь*; 3) прикметниками *невідомий, незнайомий, певний, особливий, цілий*; 4) частками *тільки, ще*; 5) сполучником *і*; 6) родовим (неозначеність) і знахідним (означеність) відмінками; 7) порядком слів.

Позатим, категорії означеності / неозначеності в обох мовах пов'язані з актуальним членуванням речення, тобто з вираженням даного, відомого (теми) і нової інформації (реми), заради якої й створюється висловлення.

В англійській мові категорії означеності / неозначеності мають центр (ядро) і периферію. Центром, ядром виступають морфологічні засоби вираження (артиклі), які є тими одиницями, що творять граматичну категорію детермінації. Усі інші засоби є периферійними. Вони ніби примикають до морфологічного ядра і служать допоміжним засобом вираження семантичної (поняттєвої) категорії детермінації. В українській мові немає формальних (морфологічних) засобів вираження означеності / неозначеності; вона виражена факультативно лексично, синтаксично й інтонаційно. Тому в ній немає граматичної категорії детермінації, а є лише поняттєва категорія детермінації.

## РОЗДІЛ 2

### ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЙ ОЗНАЧЕНОСТІ / НЕОЗНАЧЕНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати будову іншомовних речень, правильно визначати труднощі перекладу та конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу. Перекладач повинен бути добре обізнаним з особливостями як вихідної, так і цільової мов, основами теорії перекладу, а також із перекладними відповідниками у галузях граматики, лексики й стилістики, перекладацькими трансформаціями, способами перекладу різних мовних та мовленнєвих явищ [16, 15]. Артикль – особливе службове слово, яке вживається перед іменниками й у більшості випадків не перекладається українською мовою окремими елементами речення, оскільки в українській мові його немає. Проте значення артикля потрібно враховувати та виражати його певними граматичними, лексичними і стилістичними засобами [18, 255].

Поділ складних випадків перекладу на граматичні та лексичні явища – досить умовний, адже в кожній мові граматичне тісно пов'язане з лексичним і спосіб передачі в перекладі граматичних форм та конструкцій нерідко залежить від їхнього лексичного наповнення. Одне й те ж саме граматичне явище залежно від конкретного лексичного вираження може перекладатися різними способами. Однак існують певні загальні закономірності співвідношення та відповідності граматичних форм і конструкцій мов оригіналу й перекладу, та їх загальна класифікація є необхідною, аби достатньо чітко уявляти, які можливості має перекладач у своєму розпорядженні для адекватної передачі у перекладі граматичних явищ оригіналу [16, 14].

## 2.1. Граматичні відмінності вихідного і цільового речень при передачі категорій означеності / неозначеності українською мовою

Англійська й українська мови є прикладами двох типів мов: аналітичної й синтетичної. Отже, вони протилежні за принципом побудови [2, 6]. Через такого роду розбіжності при перекладі доводиться користуватися різними перекладацькими трансформаціями, а граматичні особливості вихідного тексту не завжди співпадають із особливостями тексту-перекладу.

Отже, необхідно дослідити спільні та відмінні риси перекладу артиклів при використанні різних типів перекладацьких трансформацій у галузі граматики. Можна виокремити кілька аспектів:

1. При використанні словотворчих трансформацій граматика цільового тексту може відрізнятись від граматики тексту оригіналу. При художньому перекладі необхідно враховувати не тільки словотворчі особливості англійської мови, але й "багатство стилістичних ресурсів словотворчого рівня української мови в порівнянні з англійською" [цит. за 23], на що варто звертати особливу увагу при перекладі емоційно-експресивних конструкцій, які властиві художньому тексту. Так, наявність великого числа різноманітних оцінних суфіксів, які використовуються в українській мові, – зменшувальних, зневажливих, – дозволяє перекладачеві точніше відбити ставлення мовця до предмета мови [23]. Детальніше такі явища розглядає стилістика, але оскільки зміни, які відбуваються у результаті перекладу безпосередньо пов'язані з граматиною, доцільно їх розглянути:

*...Indeed, as Mrs. Cratchit said with great delight (surveying one **small atom of a bone** upon the dish), they hadn't ate it all at last! – Так, справді, вони навіть не змогли його доїсти, як захоплено помітила пані Кретчит, виявивши вцілілу на блюді мікроскопічну кісточку [60].*

Словосполучення є прикладом інвертованого епітету, який докладніше буде розглянуто далі та в якому артикль впливає на розуміння та вірну

передачу на іншою мовою. Перекладацька ініціатива тут проявляється у підвищенні ескпресії за рахунок використання іменника з додаванням зменшувального суфікса *-оч-*, у той час як у першоджерелі має місце використання тільки одного слова, яке несе зміст зменшення – “*small*“. Отже, на рівні морфології речення-оригінал і речення-переклад відрізнятимуться одне від одного. Але таке явище спостерігається не завжди, наприклад:

*A huge bully of a man, he cursed and slashed at everyone who came in his way.* – **Отака величезна скотина**, він чинив напад з лайкою та кулаками на всякого, хто потрапляв під руку [61].

Приклад також є інвертованим епітетом, але словотворчих трансформацій не спостерігається, тому що вони не є виправданими.

2. Якщо розглядати прийом додавання з граматичної точки зору, можна помітити ряд невідповідностей тексту-оригіналу з текстом перекладом. Оскільки в українській мові немає категорії артикля, то його значення доводиться перекладати, застосовуючи певні лексичні засоби [23], що у свою чергу призводить до зміни граматики речення. Наприклад:

*That same Attic salt seasoned almost all Greece, except Boeotia, and a great deal of it was exported afterward to Rome, where it was counterfeited by a composition called Urbanity, which in some time was brought to very near the perfection of the original Attic salt.* – *Аттичну сіль вживали в усій Греції, за винятком Беотії, і згодом її прийняли у великій кількості вивозити до Риму, де стали домішувати якусь речовину, що називали світськістю, і склад цей у певний час майже досяг досконалості справжньої аттичної солі* [58].

Приклад цікавий тим, що значення артиклів наближаються до значень займенників *some* та *any*, отже їх було перекладено за допомогою додавання слова *якусь*, що вплинуло на появу означення у тексті перекладу в той час, як в оригіналі це означення відсутнє.

Артикль може використовуватися як засіб посилення (емфазі). У цьому випадку він зазвичай набуває значення прикметника у найвищому ступені.

Сам же прикметник у тексті відсутній, його треба визначити на основі контексту й ввести до складу речення. Якщо перекладач не помітить емфатичної функції артикля, речення може просто втратити зміст [31]. Отже, з точки зору граматики, українське речення відрізнятиметься від англійського навістію додаткового означення: прикметника або займенника.

*...She with laughing face and plundered dress was borne towards in **the centre** of a flushed and boisterous group... – ...Молода дівчина – з посмішкою на обличчі та вельми зім'ятій сукні – опинилася **в самому центрі** буйної ватаги...[60].*

У цьому випадку означеному артикля *the* відповідає в українській мові посилювальний займенник “самий”, який є показником емфатичного виділення через потребу підкреслити, що дівчина опинилася саме у центрі ватаги.

*He told them that that sort of thing was half **the fun** of a picnic. – Він переконав їх, що в цьому полягає **головна принадність** пікніка [64].*

Приклад ілюструє ще один випадок використання означеного артикля для емфатичного виділення певної частини тексту: “*the fun*” перекладено як “*головна принадність*”.

Зустрічаються також випадки, коли переклад артикля не є обов’язковим, тоді застосовується перекладацька трансформація вилучання і граматична конструкція цільового тексту не змінюється, наприклад:

*It is to be feared that about a hundred detective stories have begun with the discovery that **an American millionaire** has been murdered; **an event** which is, for some reason, treated as a sort of calamity. – Боюся, не менше ста детективних історій починаються з того, що хтось знайшов труп убитого **американського мільйонера, обставина, що чомусь викликає в усіх неймовірне хвилювання** [59].*

При перекладі було зроблено цілий ряд трансформацій, але усі вони не пов’язані з артиклем, а стосовно граматичних категорій означеності й неозначеності, то у прикладі вона не вплинула на переклад.

3. Із точки зору морфології, при застосуванні прийому заміни однієї частини мови іншою під час перекладу, змінюється граматичний устрій цільового речення. Так, артикль може перекладатися різноманітними числівниками, займенниками, частками, прикметниками та прислівниками, отже, певна морфологічна одиниця англійської мови перетворюється на зовсім іншу в українській мові, наприклад:

*He recovered to level flight and was quiet for **a time** before he spoke.* – Він перейшов у горизонтальний політ, **деякий час** летів мовчки, а потім сказав... [53]

Відбувається заміна артикля на неозначений займенник *деякий*, якого немає в реченні-оригіналі. Заміна зумовлена необхідністю адаптації тексту для кращого розуміння українського читача.

*He was standing alone by **the edge**...* – Коли я підійшов, він стояв один біля **самого краю**... [71].

Артикль замінено на ідентифікувальний атрибутивний займенник *самий*, який несе емпатичне навантаження. Трансформацію використано з метою передачі емоційного забарвлення тексту.

*The coffee arrived then...* – Прибула **наша кав**а... [71].

Окрім зміни синтаксичної структури речення, здійснено заміну артикля на присвійний займенник *наша*, що є результатом прийому конкретизації.

*In the town they tell the story of the great pearl – how it was found and how it was lost again.* – У місті розповідають про **одну величезну перлину** – про те, як її знайшли і як її знову втратили [78].

Приклад цікавий з точки зору перекладу означеного артикля неозначеним займенником *одну*, що, як правило, властиво лише неозначеному артикля. Але практика свідчить: є виключення.

*The suspicion will no doubt sound to you incredible...* – Тобі **це припущення**, звичайно, може здатися неймовірним... [81]

Артикль перетворюється на вказівний займенник *це*, тому що у прикладі означений артикль *the* несе в собі саме таке смислове навантаження.

*...He may have been a sort of outlaw with **a mania about the cup**, demanding it with threats and only killing after a struggle... – Це скоріше був маніяк, одержимий **однією всепоглинаючою пристрастю**, спершу він погрожував й убивав... [59]*

У цьому реченні артикль перекладається кількісним числівником *однією*. Також існують приклади перекладу артикля порядковим числівником *перший* та заперечним займенником *жодний*:

*He might have kidnapped **a woman** because he's frightened of women and this is the only way to control at least one woman. – Навпевно, він викрав **першу** ліпшу **жінку**, тому що боїться жінок взагалі й у такий спосіб набув влади хоча б над **однією** [63].*

*Why, there's **not a bad bone** in your whole body! – Адже в тобі немає **жодного недоліку**! [70]*

Граматичні невідповідності помітні й при перекладі артиклів іншими частинами мови, наприклад, присвійним або узагальнювальним займенниками:

*And something was standing over **the body**. – I над **його тілом** щось стояло [71].*

*For, let's face it, Leah reasoned. Perpetrating such **a deception** was an act of manic desperation. – Якщо Джерард насмілювався розіграти перед нею **весь цей спектакль**, то це свідчило про жахливий розпач [70].*

При перекладі першого речення виникла необхідність конкретизації, отже означений артикль перетворився на присвійний займенник *його*. Щодо другого прикладу, то довелося застосувати не тільки узагальнювальний займенник *весь*, а ще й вказівний займенник *цей* для емоційного виділення.

Зміна граматичних особливостей відбувається і тоді, коли артиклі перекладаються різноманітними частками, наприклад:

*He didn't even have **a gun or a knife**. – У нього не було **ані гвинтівки, ані ножа** [80].*

У прикладі використано заперечну частку *ani* в українському реченні замість неозначеного артикля в англійському.

*A German measured Billy's upper right arm with his thumb and forefinger, asked a companion what sort of **an army** would send a weakling like that to the front.* – Німець вказівним та великим пальцями стис праву руку Біллі у біцепсі та запитав свого товариша, яка **ж це країна** посилає таких слабаків на фронт [80].

Речення має у своєму складі частку *ж* та вказівний займенник *це*, адже оригінал емоційно забарвлений, отже виникає необхідність передати його експресію:

*A crazy thought now occurred to Billy. **The truth** of it startled him.* – У Біллі промайнула дика думка: **як це вірно!** [80]

Приклад схожий з попереднім тим, що для емпатичного виділення додається вказівний займенник *це*, але, на відміну від попереднього речення, має у складі частку *як*.

В українському реченні також можуть з'являтися прикметники та навіть прислівники замість артиклів:

*He had **a list** in his head...* – У нього вже в голові **цілий список** складено [80].

*Tonight, three thousand miles from home, the accolade had resurfaced to haunt him **at the lecture** he had given.* – І от зараз у трьох тисячах миль від будинку зроблена йому журналом честь обернулася кошмаром, що переслідував його **навіть на лекції** в Паризькому університеті [56].

Далі у прикладі неозначений артикль перекладено прислівником *зовсім*, але поряд із ним з'являється частка *ще*, яка дедалі більше змінює граматику українського речення:

*As **a boy**, Langdon had fallen down an abandoned well shaft and almost died treading water in the narrow space for hours before being rescued.* – У дитинстві, **зовсім ще хлопчиськом**, Ленгдон провалився у покинуту шахту-

колодязь і ледве не загинув, борсаючись там у холодній воді кілька годин, перш ніж прибула допомога [56].

Але, як і у попередніх випадках, існують приклади, коли граматична структура англійського та українського речень не змінюються. Оскільки артикль не є членом речення і не перекладається на українською мовою в більшості випадків; його відсутність у реченні-перекладі не буде вносити змін у граматику:

*Since then, he'd suffered a haunting phobia of enclosed spaces – elevators, subways, squash courts.* – Відтоді його переслідував **страх замкнутого простору**, він боявся ліфтів, підземки, навіть критих кортів [56].

У прикладі відбувається заміна пасивного стану на активний, але вона зумовлена не артиклем, який несе в англійському реченні суто функцію маркера іменника і не впливає на український переклад.

4. Іноді результатом перекладу є невідповідність категорії числа. Категорія числа іменників є як в англійській, так і в українській мовах. Однак при вживанні іменників у однині та множині спостерігаються досить значні розбіжності як стосовно обчислювальних, так і необчислювальних іменників, що призводить до граматичних трансформацій при перекладі, зокрема – до заміни множини англійського іменника однією українського, і навпаки [23].

*The wraith myth would have died long ago without the mists.* – **Міф про примар** був би давно забутий, якби не туман [71].

При перекладі англійське *wraith*, вжите в однині, перетворюється на *примар*, іменник у множині. Артикль виконує класифікувальну функцію, виділяючи об'єкт розмови як раніше відомий та обміркований. Примари є частиною міфу, який у свою чергу належить до певного класу явищ – паранормальних.

Але, як правило, частіше зустрічаються приклади перекладу, при якому граматична зміна однини на множину та навпаки не відбувається:

*But she was forty-six years old, and didn't fancy her chances **on the open and very tough job market**. – У свої сорок шість років Енід не розраховувала одержати нове місце **в іншій процвітаючій компанії** [70].*

Можливий варіант перекладу – у будь-якій серед багатьох процвітаючих компаній – містить у собі зміну граматичної конструкції з однини на множину, але такого роду трансформація не є виправданою, оскільки перший варіант більше наближений до тексту-оригіналу і є цілком прийнятним.

5. При використанні артикля як засобу підкреслення змістовного центру висловлювання, неозначений артикль (особливо перед підметом) вказує на нову інформацію, тобто при перекладі українською мовою підмет ставиться у кінець речення (*A table was brought. – Принесли стіл.*), а означений артикль вказує на те, що нова інформація знаходиться в іншій частині речення (*The table was put in the middle of the room. – Стіл поставили посеред кімнати.*) [36, 88]. Взагалі, якщо підмет англійського речення має при собі неозначений артикль, а у разі множини – нульовий, то в українському перекладі речення, як правило, починається з присудка або з обставини, якщо вона є. Отже, за таких умов, артикль безпосередньо впливає на зміну синтаксичної структури речення при перекладі:

*A **piece of metal** clattered to the floor only yards away. – У цей момент у декількох ярдах від них на підлогу з характерним стукотом упав **якийсь металевий предмет** [55].*

Як видно з прикладу, в українському реченні відбувається перестановка: підмет пересувається у кінець речення, тому що в українській мові центр висловлювання (нова інформація, на яку вказує неозначений артикль), як правило, ставиться саме в кінець, на відміну від англійської мови. Ситуація інша у випадку з означеним артиклем:

*My fingers. I drummed them. **The tips** touched something rough. – Тенер пальці рук. Я постукала ними. **Подушечки** торкнулися чогось грубого [63].*

У цьому прикладі граматика англійського та українського речень співпадають. Це можна пояснити: означений артикль вказує на те, що у реченні знаходиться інша, важливіша нова інформація, яка у свою чергу і потребує, відповідно до норм української мови, місця у кінці висловлювання.

Граматика може співпадати й у інших випадках, наприклад, іноді порядок слів англійського речення потребує збереження, незважаючи на те, що підмет у ньому виражений іменником із неозначеним артиклем [35, 49]:

*"A raw carrot would be perfect, Dr. Montgomery," Klaus replied. – “Сира морква – це саме те, що треба, доктор Монтгомери”, – відповів Клаус [77].*

Означений артикль вказує на тематичне функціонування іменника, показником якого є позиція артикля на початку словосполучення. Увага приділяється ядру висловлювання, можливі додавання та конкретизація, якщо певна інформація відома з попереднього контексту [47, 214]:

*The curve meant that he would fly slowly... – Вигнуті крила знижували швидкість... [53]*

*Kino's eyes opened, and he looked first at the lightening square which was the door and then he looked at the hanging box where Coyotito slept. – Кіно відкрив очі та подивився спочатку на квадрат, що світлішав, – це був вхід у хатину, потім на підвішений до стелі ящик, де спав Койотіто [78].*

Отже, розглянувши граматичні відмінності вихідного і цільового речень при передачі категорій означеності та неозначеності українською мовою, можна виділити закономірність: кожна трансформація несе у собі як відмінні, так і спільні риси перекладу артиклів. Граматичні невідповідності пояснюються відсутністю артикля в українській мові, що викликає необхідність застосовувати додаткові граматичні засоби для адекватного перекладу. Але у більшості випадків артикль вилучається, внаслідок чого граматична структура речення-перекладу не змінюється. Також певні граматичні особливості можна розглянути з лексичної точки зору поряд із власне лексичними.

## 2.2. Збереження лексичних особливостей мови оригіналу при перекладі артиклів

Відповідно до досліджень Т.Р. Левицької, причини, які викликають лексичні трансформації, безмежні. Вони пов'язані з семантичними особливостями обох мов. Різниця у змістовній структурі слова, в його використанні, його сполучуваності, асоціаціях, які викликаються ним, характері фразеології та образності, в особливостях словарного складу кожної мови – усі ці явища ставлять перед перекладачем складні завдання [21, 98].

Щодо спільних та відмінних рис у перекладі артикля з точки зору лексичних трансформацій можна визначити кілька аспектів:

1. Розглядаючи прийом додавання крізь призму лексикологічного аспекту, можна простежити тенденцію появи в українському реченні додаткових слів у той час, як в англійському залишається лише артикль. Як і з точки зору граматики, додаткові лексичні одиниці можуть бути виражені різними частинами мови: числівниками, займенниками, частками, прикметниками, прислівниками. Наприклад:

*"That's something," Jonathan said, rolling to glide inverted **for a while**.* – “Оце вже децю”, - сказав Джонатан, перевернувся через крило і **деякий час** ковзав по повітрю лапами догори [53].

***The food** showed up about then, but Sanders continued as we ate.* – *Подали наш сніданок, але Сендерс продовжував...* [71]

Але додаткові лексичні одиниці у перекладі можуть і не спостерігатися:

*There's more **in the frying pan**, sweetums...* – *Візьми зі сковорідки, кицюню...* [73]

2. Внаслідок контекстуальної заміни замість одного слова при перекладі з'являється зовсім інше слово, що є відсутнім як таке у тексті оригіналу:

*A mile from shore a fishing boat chummed the water, and **the word** for Breakfast Flock flashed through the air...* – У милі від берега з рибальського судна закинули мережі із принадою, **звістка про це** миттєво донеслася до Зграї, що очікувала сніданку... [53]

***The figure** glared. "Ne avevo paura. I was afraid of that."* – «*Ne avevo paura*, - **проскреготів його мучитель**. – Цього я й боявся» [55].

Але контекстуальну заміну, як багато інших перекладацьких трансформацій, застосовують не завжди, отже часто речення-переклад не вимагає додавання допоміжних лексичних одиниць:

*To stall **in the air** is for them disgrace and it is dishonor.* – *Зупинитися в **повітрі*** – для чайки безчестя, для чайки це – ганьба [53].

3. Іноді при перекладі виникає необхідність пояснення певного лінгвістичного явища через його відсутність у іншій мові, а отже нерозуміння його читачем. У такому разі застосовується описовий переклад, який також веде за собою зміну лексики вихідного речення. Іноді артикль відіграє певну роль при використанні цього перекладацького прийому:

*Mrs. Mason screamed like **a banshee** and ran from the house shouting about lunatics* [73].

Артикль перед словом *banshee* вказує на те, що лемент, який видавала пані Мейсон, може бути порівняний із лементом не конкретної істоти *banshee*, а будь якого представника цих істот. Взагалі це слово перекладається як *банши* і представляє собою істоту-примару Ірландії. Коли банши з'являлась у місті – це означало, що незабаром настане смерть когось із членів родини. Банши в ірландській міфології відомі своїми вогненно-червоними очима. Такий колір вони набули через те, що сторіччями оплакували тих, кого вони любили й по кому носили жалобу. Банши звичайно представляють у вигляді кістлявої жінки з білим волоссям. Вона одягнена в старе зелене плаття й сірий плащ із каптуром. Вважалося, що банши супроводжували тільки дуже древні клани, чийми предками були легендарні ірландські герої раннього Середньовіччя. Як правило, це були ті

клани, чий прізвища починалися із префіксу "О'" або "Мак". Банши завжди й усюди супроводжували членів того чи іншого клану. Вона не стільки істота, що має вигляд, скільки лиховісне виття, що наповнює жахом ночі Ірландії та нагір'я Шотландії [1].

Е. Сетон-Томпсон також використовує цього персонажа у своєму творі "Маленькі дикуни":

*This was the **Banshee** that did the wailing that had scared them all – all but the Dog* [75].

Щодо українського перекладу Л. Солонька, персонаж взагалі змінено:

*Оце й був той самий **лісовик**, що своїм завиванням налякав їх усіх – всіх, окрім Турка* [51].

Отже, можливі варіанти перекладу – *банши* та *лісовик*, але якщо скористатися першим, читачеві стає незрозумілим, хто є цей персонаж, а якщо другим, – цілком втрачається первинна інформація про нього. Тому можна запропонувати описовий варіант перекладу. Неозначений артикль вказує на те, що пані Мейсон лементувала так, як це властиво не конкретній банши, а усім, отже, оскільки усі вони лементують моторошно, в українській мові є цілком можливою така інтерпретація англійського речення:

*Пані Мейсон **моторошно** скрикнула і вибігла з будинку з лементами: "Дурдом! Дурдом!"*

До описового перекладу звертаються не завжди, тож у літературі є вельми багато прикладів, коли артикль не потребує додавання лексичних одиниць для пояснення певного явища в перекладі:

*And he also happened to be **a wizard**. – А ще він був **чарівником*** [74].

Чарівники відомі українському читачеві, тому потреби пояснювати, ким вони є, не виникає.

Таким чином, оскільки артикль є власне граматичною категорією, то кількість лексичних особливостей його перекладу менша за кількість граматичних особливостей, але з обох точок зору виявлені як відмінні, так і

спільні риси. Але існує ще один важливий аспект, який необхідно враховувати при перекладі – це роль артиклів у стилістиці.

### **2.3. Способи передачі стилістичного забарвлення, привнесеного артиклем**

**2.3.1. Стилiстичнi функцiї артикля.** Стилiстика є роздiлом мовознавства, присвяченим вивченню виразних засобiв мови. На вiдмiну вiд iнших дисциплiн, що аналізують наявний склад одиниць i категорiй конкретної мови, систему їхнiх взаємозв'язкiв та співвiдношень, тобто вивчаючих "що є" у мові, стилістика вiдповiдає на питання "як?": як використовуються одиницi й категорiї певної мови для вираження думки. Стилiстика дослiджує проблематику "мовного вживання". Це i є предмет її уваги. У цьому її змiст та сутнiсть як самостiйної науки серед iнших галузей лiнгвiстики [13].

У лiнгвiстичнiй стилістиці iснує декiлька роздiлiв, але тема випускної квалiфiкацiйної роботи безпосередньо пов'язана з морфологiєю, граматичною категорiєю та граматичним значенням означеностi, тому, перш за все, нас цiкавить роздiл граматичної стилістики. Граматична стилістика, у свою чергу, включає морфологiчну стилістику та синтаксичну стилістику. У результатi розбiжностi морфологiчного ладу англiйської та української мов перед перекладачем виникають об'єктивнi труднощi, подолання яких часом здiйснюється шляхом морфологiчних трансформацiй. Морфологiчнi трансформацiї мiстять у собі заміну частин мови, особливостi передачі при перекладі значення артикля, видочасових категорiй, морфологiчних категорiй числа i роду й iн. [23].

В англiйській мові означенiсть/неозначенiсть значення iменника визначається артиклем. В українській мові артикля немає. Наявнiсть перед iменником маркера його означеностi/неозначеностi необов'язкове: українською можна сказати не тiльки *"Дай мені цю книгу"* або *"Дай мені яку-*

небудь книгу", але й просто "Дай мені книгу", не уточнюючи словесно, чи йде мова про яку-небудь певну, конкретну книгу або ж про книгу взагалі, про будь-яку книгу. В англійській мові таке уточнення при іменнику обов'язкове: можна сказати або *"Give me a book"*, або *"Give me the book"*; так що українське "Дай мені книгу" можна на англійську мову перекласти лише з урахуванням широкого контексту або немовної ситуації [23].

Тому при перекладі з англійської мови українською враховується необхідність передавати у деяких випадках значення артиклів, бо без цього страждає зміст українського речення. Значення артиклів у переважній більшості випадків передається лексичними засобами, іноді порядком слів; при цьому використовуються такі способи трансформації: заміна й додавання (відсутність категорії артикля викликає в українському перекладі заміну його іншою лексичною одиницею, що зумовлює додавання), вилучення (якщо артикль не несе певне значення не навантаження, його можна не перекладати) [23].

Стилістичний потенціал іменників значно поширюється транспозиціями у використанні артиклів як маркерів іменника. Такі транспозиції мають місце у супереч загальноприйнятих нормативних постулатів, головна думка яких полягає у тому, що артиклі не використовуються із власними назвами, деякими групами географічних назв, абстрактними іменниками та назвами матеріалів. Нестандартне використання артиклів націлене на введення специфічних відтінків значення у мовлення. Так, неозначений артикль поряд з іменами особистостей може означати одного представника сім'ї:

*Mary will never be a Brown* [43, 31].

Цікавими є такі приклади:

*After all his father was a Baggins.* – *Що не кажи, а за батьком він-таки Торбінс* [79].

*'Oh no, not if it doesn't please us. Still he's a Baggins, my precious, yes, a Baggins. A Baggins stole it. He found it and he said nothing, nothing. We hates Bagginses.'* - *'No, not this Baggins.'* – *'Yes, every Baggins. All peoples that keep*

*the Precious. We must have it! ' – “Не хочеш – не чінай. Але ж він – Торбінс, мій скарбе, так-так, Торбінс. А Торбінс тебе обікрав. Він знайшов нашу утіху та приховав її. Ми терпіти його не можемо, Торбінса.” – “Але цей не такий.” – “Він теж Торбінс. Ми не вибачим будь-кого, хто привласнить нашу красу. Треба відібрати її!” [79].*

Артикль *a* вказує на належність до сім'ї і в тексті-перекладі його було вилучено перекладачем. Щодо стилістичної функції артикля в останньому уривку, окрім неї використано прийом алітерації: повторення шиплячих звуків у таких словах та словосполученнях, як *doesn't please us; Baggins; precious; yes; stole* та інших. Прийом допомагає створити ефект шепотіння, і у перекладі також передається за допомогою шиплячих звуків, але інших та в меншій кількості: *не хочеш – не чінай; ж; знайшов; нашу; не можемо; не вибачим.*

Крім цього, артикль може позначати особистість, незнайому комунікантам (*Jack was robbed by a Smith*), тимчасову рису характеру (*That day Jane was different. It was a silly Jane*). Не менш експресивними є випадки, коли ім'я особистості використовується як звичайний іменник, якому передують неозначений артикль: *Mike has the makings of a Byron*. Стилiстичне використання означеного артикля має місце, коли імена особистостей змінюються обмежувальними означеннями (*You are not the John whom I married*), коли власні імена означають цілу родину:

*The Browns are good people* [43, 31].

*Nearly all Took's still lived in the Tookland, but that was not true of many other families, such as the Bagginses or the Boffins.* – Щоправда, рід Туків все ще тримався давнішніх земель, але інші, як, наприклад, Торбінси та Мудренси, давно вже порозселялися усюди [79].

Це речення несе в собі ще один стилістичний прийом – антономасію, адже прізвища мають смислове навантаження і відповідно повинні бути перекладені на українську мову. Таких прикладів вельми багато у “Володарі перснів”: *Harfoot* - Ланутупи (Мохоноги); *Stroos* - Струси (Схону); *Fallohides*

– Біляки (Лісовики), досл. з англ. *брунотно-жовта земля*. Щодо останнього слова, то воно потребує перекладу, оскільки є назвою, яка несе в собі певне значення, хоча і виникла давно й тому містить у собі застарілі корені. Вона складається з англійських "*fallow*" й "*hide*" і означає "блідошкірі". Це архаїчне слово, оскільки "*fallow*" у значенні "блідий, жовтуватий" зараз використовується тільки в словосполученні "*fallow deer*", а слово "*hide*" тепер не вживається для позначення людської шкіри (крім тих випадків, коли шкіра людини вподібнюється шкірі взагалі). Цю архаїчність не обов'язково передавати в перекладі [37].

Також артикль використовується у стилістичних цілях, коли ім'я особистості змінено описувальними означеннями, які вказують на тимчасову рису характеру (*I entered the room. There she was – **the clever Polly***). Такого роду відхилення у використанні артиклів можливі й з іншими семантичними класами іменників: географічні назви, абстрактні іменники та іменники, які означають речовину [43, 31].

Неозначений артикль, в основному, виконує класифікувальну функцію, він вказує на те, що предмет належить до якогось класу предметів безвідносно до його індивідуальних характерних властивостей або ознак. У деяких випадках за своїм значенням неозначений артикль наближається до значень неозначених займенників *some* й *any*. Тоді його значення звичайно доводиться передавати у перекладі. Наприклад [23]:

*From the anxious depth within her there reawakened the suspicion that the people around her – mother, father, sister – were entangled in **a** conspiracy...* – *Зі збентежених глибин її душі знову здійнялася підозра, що оточуючі її люди – і мати, і батько, і сестра – як ніби-то беруть участь у **якійсь** змові.*

*Jon had **an** unreal feeling as if he were passing through the scene in a book...* – *У Джона з'явилося **якесь** нереальне почуття, ніби він переживає сцену з роману...*

Іноді неозначений артикль вживається у своєму первісному значенні числівника *one*. І в цьому випадку значення артикля повинно бути передане з додаванням відповідних лексем. Наприклад:

*Yet H.G. (Wells) had **not an** enemy on earth.* – Однак у Герберта не було **жодного** ворога у світі [23].

Вживання відповідного артикля при іменному компоненті визначає необхідність у використанні інших засобів передачі тих значеннєвих компонентів, які виникають із появою артикля, і часом артикль при іменному компоненті може досить істотно змінювати семантику вислову. О.В. Куровська відзначає, що "вживання відповідного артикля при іменному компоненті визначає необхідність у використанні інших засобів передачі тих значеннєвих компонентів, які привносяться артиклем" [цит. за 30]. Наприклад:

А) *Michael grinned. "You both had a nerve".* – Майкл розсміявся: "Ну й нахаби ж ви обидва".

Б) *They call it a pact suicide. – I couldn't. I haven't the nerve.* – Це називається "подвійне самогубство". – Я не можу. У мене не вистачить мужності [23].

Інший приклад, який свідчить про існування необхідності у деяких випадках змінювати семантику вислову при перекладі:

*He only wept and called us cruel, with many a gollum in his throat;* – Він лише плакав та називав нас жорстокими, і в глотці в нього булькало: гор-р-лум, гор-р-лум... [79]

В українському реченні з'являється більш яскраво виражена персоніфікація, реалізована за допомогою додавання дієслова *булькало*.

Означений артикль виконує обмежувальну функцію. Іноді артикль виступає у своєму первісному значенні вказівного займенника, від якого він походить, наприклад:

*If he remembered anything, it was **the** fainty capriciousness with which the gold-haired brown-eyed girl had treated.* – Якщо Сомс і зрозумів що-небудь,

так тільки *ту примхливу грацію*, з якою золотоволоса темноока дівчина поводитися з ним [23].

Якщо перекладач забуде про подібний момент, українське речення буде неповним і неточним [23].

Також у стилістиці англійської мови існує поняття **інвертованого епітета**, яке базується на протиріччі між логікою та синтаксисом: логічно визначаюче слово стає синтаксично визначеним, і навпаки. Наприклад, замість “*this devilish woman*”, де “*devilish*” є як логічно, так і синтаксично визначаючим словом, а “*woman*” – як логічно, так і синтаксично визначеним, В. Теккерей говорить: “*this devil of a woman*”. Тут “*of a woman*” синтаксично виступає означенням, тобто визначаючим словом, а “*devil*” – визначеним, тоді як логічні стосунки між цими двома словами залишаються такими ж самими, як і в попередньому прикладі – “*a woman*” визначається словом “*a devil*”.

У художній літературі це явище досить поширене: багато авторів використовують інвертований епітет у своїх творах. І.Р. Гальперін наводить такі приклади: “*the shadow of a smile*”, “*a devil of a job*” (С. Моем); “*...he smiled brightly, neatly, efficiently, a military abbreviation of a smile*” (Г. Грін); “*A devil of a sea rolls in that bay*” (Дж. Байрон); “*A little flying Dutchman of a cab*”, “*her brute of a brother*” (Дж. Голсуорсі); “*a dog of a fellow*” (Ч. Діккенс); “*a long nightshirt of a mackintosh*” (А. Кронін) [45, 160].

Усі інвертовані епітети легко перетворюються на епітети більш звичної форми, де немає логічно-синтаксичного протиріччя. Наприклад, “*the giant of a man*” (*a gigantic man*); “*the prude of a woman*” (*a prudish woman*). При перекладі інвертованих епітетів потрібно вміти відрізнити їх від звичайної конструкції із прийменником *of*. У таких випадках треба звертати увагу на артикль поряд із другим іменником: “*the toy of the girl*” (*the toy belonging to the girl*); “*the toy of a girl*” (*a small, toylike girl*), або “*the kitten of the woman*” (*the cat belonging to the woman*); “*the kitten of a woman*” (*a kittenlike woman*) [48, 60-61].

Існують й інші приклади з художньої літератури:

*Get up, you **tom-fool of a Took!** – Гей, Тук, ледащо, чому розлігся? [79]*

У прикладі присутні відразу два стилістичних явища: інвертований епітет *tom-fool of a Took* та артикль перед власною назвою *a Took*. Аналогічний приклад, в англійському варіанті якого присутній інвертований епітет, а у перекладі вжито інверсію:

*I don't believe that **fool of a Pimple's** behind all this. – Але який Пупоть і не дурень, а не може він цього прагнути [79].*

Зустрічаються словосполучення, які є прикладами дещо “порушених” інвертованих епітетів. Інвертований епітет у чистому вигляді представлений двома іменниками, у наведених же далі прикладах між неозначеним артиклем та першим іменником зникають ряди епітетів, за допомогою яких у реченнях реалізується прийом іронії:

*The man they had got now was **a jolly, light-hearted, thick-headed sort of a chap...** – Тепер на моє місце всівся безтурботний, молодецький, товстошкірий хлопець... [64].*

*Mr. Hungerton, her father, really was the most tactless person upon earth, – **a fluffy, feathery, untidy cockatoo of a man**, perfectly good-natured, but absolutely centered upon his own silly self. – Пан Хангертон, батько моєї Гледіс, відрізнявся неймовірною безтактністю й був схожий на неохайного какаду, що розпушив своє пір'я, щоправда, досить доброзичливого, але зайнятого винятково власною персоною [62].*

Далі у прикладі в ролі іменника виступає субстантивований прислівник:

*Well, you don't look for **much of a voice** in a comic song. – Звичайно, для виконання комічних куплетів великий голос не обов'язковий [64].*

У реченні також помітна іронія автора та інверсія, зроблена перекладачем, яка допомогла зберегти іронію оригіналу поряд із перетворенням субстантивованого прислівника на прикметник.

Далі у прикладі зустрічається сполучення “*a drivelling maniac of an imbecile idiot*”, яке безперечно є інвертованим епітетом, але при перекладі не

зберігається навіть звичайний епітет через те, що це не є можливим для відповідності нормам української мови, тому доцільним є відповідник у формі однорідних складних іменних присудків:

*I quite lost my temper with him at last, and I pointed out to him what a drivelling maniac of an imbecile idiot he was...* – *Кінець кінцем мій терпець урвався, та я повідомив йому, що він недоумкуватий маніяк і жалюгідний idiom* [64].

Якщо врахувати контекст, то можна побачити ще один стилістичний прийом у цьому прикладі. Беручи до уваги словниковий відповідник іменника *imbecile* – *імбіцил*, можна зробити висновок про присутність тавтології, оскільки *імбіцил* та *idiot* з медичної точки зору позначають майже одне поняття із різницею лише у ступені захворювання, отже у даному випадку *імбіцил* виступає плеоназмом, що дедалі більше підсилює стилістичний ефект.

Існують також такі варіації інвертованого епітета, у яких неозначеного артикля як такого немає, замість нього вжито нульовий артикль:

*'There's a tidy bit of money tucked away up there, I hear tell,' said a stranger, a visitor on business from Michel Delving in the Westfarthing.* – *Там, здається, кругленька сума прихована, у підземеллях, – зазначив якийсь приїжджий по справах з Великих Нір у Західному долі* [79].

У цьому випадку нульовий артикль, набуваючи узагальнюючого значення, виконує функцію відсутності артикля. Цікавим є поява в українському реченні такого стилістичного явища з галузі синтаксису, як відокремлення (те, що в англійській мові відповідає стилістичному прийому, який носить назву *detachment*): *у підземеллях*.

Отже, при нехтуванні артиклями зі стилістичною функцією при перекладі зміст українського речення не відповідає оригіналу. Частим є використання артикля у стилістичних цілях поряд із власними назвами. Також артикль є важливим засобом творення стилістичного прийому інвертованого епітету, при перекладі якого потрібно вміти відрізнити його

від конструкції з прийменником *of*. У такому випадку показник його наявності – неозначений артикль перед другим іменником у словосполученні. Як правило, цей стилістичний прийом перекладається звичайним епітетом, через те, що подібне явище відсутнє в українській мові. Відмінності мов зумовлюють певні труднощі при збереженні стилістичних особливостей, і ця галузь потребує подальшого дослідження.

**2.3.2. Стилiстичнi особливостi перекладу англiйських артиклiв на українську мову.** Існує низка способів передачі деяких стилістичних прийомів, використаних в оригіналі для того, щоб додати тексту більшу яскравість і виразність. У перекладача є вибір: або спробувати скопіювати прийом оригіналу, або, якщо це неможливо, створити в перекладі власний стилістичний засіб, що володіє аналогічним емоційним ефектом. Це – принцип стилістичної компенсації [31]. Для перекладача важлива не стільки форма, скільки функція стилістичного прийому в тексті. Це означає певну свободу дій: граматичні засоби виразності можливо передавати лексичними й навпаки; опустивши стилістичні явища, які неможливо передати українською мовою, перекладач поверне "борг" тексту, створивши в іншому місці – там, де це найбільш зручно – інший образ, зі схожою стилістичною спрямованістю [31]. Отже, речення-оригінал та речення-переклад можуть відрізнятися одне від одного. Тож можна виділити спільні і відмінні риси при перекладі артиклів зі стилістичною функцією:

1. Як правило, власні назви використовуються без артикля, але при стилістичному навантаженні такі випадки можливі. У перекладі це може віддзеркалюватися додаванням певних лексичних одиниць, що веде за собою зміну лексичної структури речення перекладу:

*All the Da Vinci and goddess symbolism?* – *Усі ці штучки Да Вінчі й символізм?* [56]

Сюди також відноситься метонімічне вживання власних імен із артиклем для назви твору [3, 182]:

*The Da Vinci she had grabbed, much like the Mona Lisa, was notorious among art historians for its plethora of hidden pagan symbolism. – Картина Да Вінчі, за яку вона ховалася, так само як і "Мона Ліза", була, на думку більшості мистецтвознавців, таємними язичницькими символами [56].*

Метонімія не зберігається при перекладі, адже додається іменник “картина”. Також використання артикля поряд із власною назвою може складати оціночне метафоричне значення, і у перекладі доцільним буде використання смислового розвитку, через що структура англійського та українського речення не співпадатиме [3, 183]:

*I do not claim to be a Caruso. – Я не вважаю, що добре співаю.*

*I do not claim to be Caruso. – Я не кажу, що мене звуть Карузо.*

Артикль поряд із власними назвами може вказувати на належність до знаменитої родини або на те, що ця особа сама є знаменитістю. У такому разі, як правило, артикль при перекладі вилучається, отже як граматична, так і лексична структури речень залишаються однаковими, але, оскільки в українській мові немає артикля, експресивність значення цієї власної назви втрачається. Можливим є використання прийому додавання, наприклад, слова “великий”, “той самий” та інші:

*And then Joe, with the air of a Monte Cristo, drew forth a ten, a five, a two and a one — all legal tender notes — and laid them beside Delia's earnings. – Але ось Джо, наче граф Монте-Крісто, вийняв десять доларів, потім ще п'ять, два та один – чотири справжнісінькі повноцінні банкноти – і поклав їх поряд із заробітком Ділії [66].*

З точки зору стилістики, у реченні можна звернути увагу на метафоричне порівняння *with the air of a Monte Cristo* – наче граф Монте-Крісто та на антиградацію *a ten, a five, a two and a one* – десять доларів, потім ще п'ять, два та один. Далі у прикладі автор використовує іронію:

*The O'Callahan was about in his institution, looking for leaks. – О'Келлехен опинився на місці. Він розходжував по ресторану й наводив порядок [67].*

*The Gollum! – Горлум Великий! [79]*

2. Означений артикль, асоціюючи слово із попереднім контекстом, надає йому додаткові ознаки [3, 183]. Наприклад, попередній контекст впливає на емпатичне навантаження певного речення, смисл якого реалізується саме через артикль:

*Blest be the bride. – Благословенна будь, молода!* [67]

В оповіданні головний герой, намагаючись виконати бажання своєї молодої дружини скуштувати персик ранньою весною, витрачає багато часу й зусиль, і, коли нарешті досягає мети, жінка змінює своє бажання. Досліджуване речення є останнім у творі; воно підсумовує увесь його зміст, і артикль, виконуючи функцію вказівного займенника, вказує на емпатичне виділення іменника. Спостерігається, що в українському перекладі, хоча і вдалося зберегти інверсію, неможливо відтворити наголос, адже артикль відсутній, що не дає можливості підібрати еквівалент, отже невелика частина стилістичної інформації втрачається.

3. У стилістиці артиклі можуть використовуватися при перерахуванні. В атрибутивних словосполученнях із кількома залежними однорідними членами однорідні члени, як правило, замикаються між першим артиклем, який вказує на іменний характер словосполучення, та іменником. Для конструкції сполучення у повторі артиклів немає необхідності, але для виконання стилістичної функції він може знадобитися [3, 182]. Таке явище зустрічається не лише в атрибутивних словосполученнях, а і при перерахуванні іменників. Для збереження стилістичного забарвлення при перекладі можна використати такі стилістичні прийоми, як асиндетон та полісиндетон:

*He felt his body divide itself into a hotness and a coldness, a softness and a hardness, a trembling and a not trembling, the two halves grinding one upon the other. – Йому здалося, що він роздвоївся, розколовся навпіл й одна його половина була гарячою, як вогонь, а інша – холодною, як лід, одна була ніжною, інша - жорсткою, одна - трепетною, інша – твердою, як камінь* [54].

*It growled again, a strange rasping combination of electrical sizzle, a frying sound, a scraping of metal, a turning of cogs that seemed rusty and ancient with suspicion. – І знову він загарчав – дивний, ріжучий вухо звук, суміш електричного дзижчання **та** шипіння масла на сковороді, **та** металевого скреготу, **та** гуку пересування зубців якогось старого, давно занедбаного скрипучого від іржі й старечої підозрілості механізму, що раптово розпочав рухатися [54].*

Отже помітним є те, що при збереженні стилістичного забарвлення шляхом введення до українських речень асиндетону зберігається граматична структура, оскільки артикль не є членом речення, і, відповідно, його відсутність у перекладі не впливатиме на граматику; при використанні полісиндетону додаються сполучники, що є ознакою зміни граматичної конструкції речення-перекладу.

4. Стилiстичний прийом під назвою інвертованого епітета, у структурі якого артикль відіграє велику роль, неможливо передати на українську мову, оскільки їй не властива така конструкція. Стилiстичне забарвлення у таких випадках передається за допомогою звичайного епітета:

*“What are you doing in this musty old room, anyway?” – he asked in **his croak of a voice**, walking over to where Klaus was sitting. – “Що ти тут у цій затхлій будці робиш?” – вимовив він **скрипучим голосом** і підійшов до Клауса, що сидів на стільці [76].*

Отже, стилістичне навантаження при перекладі зберегти найскладніше, адже стилістичні прийоми англійської та української мов мають різні структури. Так, неможливо передати інвертований епітет саме інвертованим епітетом; метонімію, до складу якої входить артикль; зв'язок із попереднім контекстом, який також реалізується за допомогою артикля. Але асиндетон та полісиндетон зберігають певний ритм речення, який або уповільнюється, або прискорюється; також передача стилістичного забарвлення є можливою при використанні прийому додавання.

## Висновки до розділу 2

Використання перекладацьких трансформацій засвідчує такі особливості перекладу англійських артиклів українською мовою:

а) при використанні словотворчих трансформацій граматики цільового тексту може відрізнятися від граматики тексту оригіналу на рівні використання емоційно-експресивних конструкцій;

б) застосування прийому додавання виявляє залучення лексичних засобів у мові перекладу;

в) при застосуванні прийому заміни однієї частини мови іншою під час перекладу, змінюється граматичний устрій цільового речення. Артикль може перекладатися числівниками, займенниками, частками, прикметниками та прислівниками;

г) іноді результатом перекладу є невідповідність категорії числа. При вживанні іменників у однині та множині спостерігаються досить значні розбіжності як стосовно зчислювальних, так і незчислювальних іменників;

г) при використанні артикля як засобу підкреслення змістовного центру висловлювання, неозначений артикль (особливо перед підметом) вказує на нову інформацію, тобто при перекладі українською мовою підмет ставиться у кінець речення, а означений артикль вказує на те, що нова інформація знаходиться в іншій частині речення;

При передачі категорій означеності та неозначеності українською мовою, можна виокремити закономірність: кожна трансформація несе у собі як відмінні, так і спільні риси перекладу артиклів. Граматичні невідповідності пояснюються відсутністю артикля в українській мові, що викликає необхідність застосовувати додаткові граматичні засоби для адекватного перекладу. Але у більшості випадків артикль вилучається, внаслідок чого граматична структура речення-перекладу не змінюється.

## ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз способів перекладу артикля, показника категорій означеності / неозначеності в англійській мові, українською мовою засвідчив, що грамеми (граматичні значення) означеності і неозначеності можуть бути реалізовані тільки в конкретному висловленні і зумовлені обставинами спілкування або контекстом і передусім тим, чи відомий або невідомий слухачеві позначений іменником предмет.

У ході дослідження було доведено, що артиклі виконують важливу роль у мовній системі англійської мови, а в залежності від їх функції, видозмінюється і передача цих одиниць українською мовою.

Так, неозначений артикль може виконувати:

- 1) граматичну функцію та не перекладатися українською мовою;
- 2) функцію неозначеного займенника, яким і буде перекладатися;
- 3) функцію маркера центра висловлювання, що впливає на порядок слів при перекладі: центр висловлювання переноситься у кінець українського речення;
- 4) класифікувальну функцію та перетворювати маркований ним іменник в однині на іменник у множині.

У свою чергу, означений артикль виконує:

- 1) структурно граматичну функцію і не перекладається;
- 2) функцію означення й передається вказівним займенником;
- 3) обмежувальну функцію, відтворюючись при перекладі за допомогою слів *даний, згаданий* та ін.

Нульовий артикль виконує дві функції:

- 1) функцію відсутності артикля;
- 2) функцію неозначеного артикля у множині.

Артикль може перекладатися займенником або займенниковою групою слів, прикметником, прислівником, дієприслівником, часткою або групою

часток, числівником, за допомогою прийому додавання та контекстуальної заміни.

Але існує ще один чинник, який також становить певні труднощі у процесі перекладу – це стилістичні особливості англійської та української мов. Артикль відіграє значну роль у становленні стилістичних прийомів, що посилює важливість обізнаності перекладача у відповідній галузі з метою кращого встановлення змісту оригіналу для адекватної передачі його іншою мовою. У ході дослідження проблем перекладу артиклів зі стилістичною функцією було виявлено, що при вилученні таких артиклів страждає зміст українського речення. Частим є використання артикля у стилістичних цілях поряд із власними назвами. Також артикль є важливим засобом творення стилістичного прийому інвертованого епітета, при перекладі якого потрібно вміти відрізнити його від конструкції з прийменником *of*. У цьому випадку показник наявності інвертованого епітету – неозначений артикль перед другим іменником у словосполученні. Як правило, цей стилістичний прийом перекладається звичайним епітетом, через те, що подібне явище відсутнє в українській мові.

При дослідженні подібностей і розбіжностей категорій означеності й неозначеності в англійській та українській мовах в аспекті перекладу можна виокремити закономірність: кожна трансформація несе у собі як відмінні, так і спільні риси перекладу артиклів. Граматичні невідповідності пояснюються відсутністю артикля в українській мові, що викликає необхідність застосовувати додаткові граматичні засоби для адекватного перекладу. Але у більшості випадків артикль вилучається, внаслідок чого граматична структура речення-перекладу не змінюється. Оскільки артикль є власне граматичною категорією, то кількість лексичних особливостей його перекладу менша за кількість граматичних особливостей, але з обох точок зору виявлені як відмінні, так і спільні риси. Стилiстичне навантаження при перекладі зберегти найскладніше, адже стилістичні прийоми англійської та української мов мають різні структури. Так, неможливо передати

інвертований епітет саме інвертованим епітетом; метонімію, до складу якої входить артикль; зв'язок із попереднім контекстом, який також реалізується за допомогою артикля. Але асиндетон та полісиндетон зберігають певний ритм речення, який або уповільнюється, або прискорюється; також передача стилістичного забарвлення є можливою при використанні прийому додавання.

При перекладі артиклів українською мовою перекладач повинен уважно аналізувати оригінал тексту та вміти вірно визначити, яку з функцій виконує артикль у тому чи іншому випадку, в залежності від чого обрати вірний спосіб його перекладу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова А. Мифологическая энциклопедия / А. Александрова [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : // [myfthology.narod.ru](http://myfthology.narod.ru).
2. Аполлова М.А. Specific English (Грамматические трудности перевода) / М.А. Аполлова. – М. : Международные отношения, 1977. – 136 с.
3. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. (Стилистика декодирования) / И.В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1973. – 303 с.
4. Атабекова А.А. Языковое оформление веб-сайтов: роль артикля в информационной структуре гипертекста / А.А. Атабекова // X международная конференция по функциональной лингвистике «Функционирование русского и украинского языков в эпоху глобализации». – Ялта : Таврический национальный университет, 2003. – С. 21-22.
5. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д.А. Штеллинг. – М. : Высшая школа, 1963. – 426 с.
6. Беляева М.А. Грамматика английского языка / М.А. Беляева. – М. : Высшая школа, 1965. – 336 с.
7. Вайнрих Х. Текстовая функция французского артикля / Х. Вайнрих // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогрес, 1978. – Вып. 8. – С. 370-387.
8. Вейхман Г.А. Новое в грамматике современного английского языка: Учебное пособие для вузов / Г.А. Вейхман. – М. : ООО Издательство «Астрель», 2002. – 544 с.
9. Вербин А.А. Артикль в газетном заголовке / А.А. Вербин // Иностранные языки в школе. – 1984. – № 2. – С. 69-70.
10. Волкова Е.И. Английский артикль в речевых ситуациях / Е.И. Волкова [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.englSPACE.com](http://www.englSPACE.com)
11. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский / Ж.А. Голикова. – М. : Новое знание, 2003. – 286 с.

- 12.Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка: Учебник / И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов. – М. : Высшая Школа, 1981. – 285 с.
- 13.Иванова И.А. Синтаксическая стилистика / И.А. Иванова [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.eoisk.ru](http://www.eoisk.ru)
- 14.Иванова И.П. История английского языка. Учебник. Хрестоматия. Словарь / И.П. Иванова, Л.П. Чахоян, Т.М. Беляева. – СПб. : Лань, 1999. – 512 с.
- 15.Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.
- 16.Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В.І. Карабан. – Київ-Кременчук : Видавництво Кременчуцького державного політехнічного інституту, 1999. – 249 с.
- 17.Качалова К.Н. Практическая грамматика английского языка / К.Н. Качалова, Е.Е. Израилевич. – М. : ЮНВЕС ЛИСТ, 1999. – 717 с.
- 18.Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А.Я. Коваленко. – К. : Фірма «ІНКООС», 2002. – 320 с.
- 19.Колпакчи М.А. Дружеские встречи с английским языком / М.А. Колпакчи [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.kolpakchi.boom.ru](http://www.kolpakchi.boom.ru)
- 20.Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учебник для институтов и факультетов иностранных языков / В.Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
- 21.Левицкая Т.Р. Пособие по переводу с английского языка на русский / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман. – М. : Высшая школа, 1973. – 135 с.
- 22.Мейс И. Украина: спор вокруг артикля / И. Мейс [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.forum.rusbg.com](http://www.forum.rusbg.com)

- 23.Мельник П.С. К вопросу о грамматических трансформациях при переводе / П.С. Мельник [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.5ballov.ru](http://www.5ballov.ru)
- 24.Миньяр-Белоручева А.П. Английский язык / А.П. Миньяр-Белоручева, К.В. Миньяр-Белоручев. – М. : Экзамен, 2003. – 352 с.
- 25.Мосієнко О.В. Актикль у газетному заголовку та його текстотворча функція / О.В. Мосієнко // Вісник житомирського державного університету імені І. Франка. – Житомир : Редакційно-видавничий відділ житомирського державного університету імені І. Франка, 2005. – Вип. 23. – С. 177-179.
- 26.Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І. Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 256 с.
- 27.Новицкая Т.М. Практическая грамматика английского языка / Т.М. Новицкая, Н.Д. Кучин. – М. : Высшая школа, 1971. – 430 с.
- 28.Носенко И.А. Пособие по переводу научно-технической литературы с английского языка на русский / И.А. Носенко, Е.В. Горбунова. – М. : Высшая школа, 1974. – 152 с.
- 29.Паршин А. Теория и практика перевода / А. Паршин [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.teneta.rinet.ru](http://www.teneta.rinet.ru)
- 30.Перепичка И.И. Грамматические трансформации при художественном переводе / И.И. Перепичка [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.alfaconsultant.ru](http://www.alfaconsultant.ru)
- 31.Прозоров В.Г. Основы теории и практики перевода с английского языка на русский / В.Г. Прозоров [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.kspu.ptz.ru](http://www.kspu.ptz.ru)
- 32.Пумпянский А.Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык / А.Л. Пумпянский. – М. : НАУКА, 1965. – 304 с.

33. Райхель Р.М. Выражение отношения к классу однородных предметов существительными современного английского языка / Р.М. Райхель // *Вопр. языкознания*. – 1966. – № 6. – С. 71-78.
34. Рейман Е.А. Английский артикль. Коммуникативная функция / Е.А. Рейман [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.englspace.com](http://www.englspace.com)
35. Рубцова М.Г. Чтение и перевод английской научно-технической литературы / М.Г. Рубцова. – М. : Астрель-АСТ, 2002. – 384 с.
36. Слепович В.С. Курс перевода / В.С. Слепович. – Минск : Петра Системс, 2001. – 269 с.
37. Толкиен Дж. Р. Имена, которые непонятно, как переводить / Дж. Р. Толкиен [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.castle.narod.ru](http://www.castle.narod.ru)
38. Шедловская А. Артикль, общие сведения / А. Шедловская [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.langust.ru](http://www.langust.ru)
39. Шендельс Е.И. Грамматика текста и грамматика предложения / Е.И. Шендельс // *Иностранные языки в школе*. – 1985. – № 4. – С. 17-18.
40. Berry R. English Guides 3: Articles / R. Berry. – London : Harper Collins Publishers, 1995. – 120 p.
41. Blokh M.Y. Theoretical English grammar / M.Y. Blokh. – M. : Vysšaja Szkola, 1983. – 383 p.
42. Crystal D. The Cambridge encyclopedia of the English Language / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge university press, 1994. – 489 p.
43. Efimov L.P. Stylistics and discursive analysis / L.P. Efimov, O.A. Yasinetska. – Vinnytsia : Nova Knyha, 2004. – 240 p.
44. Fedorenko O.I. Sci-Tech Translation / O.I. Fedorenko. – Ternopil : Karpiuk Publ., 2002. – 288 p.
45. Galperin I.R. Stylistics / I.R. Galperin. – M. : Vysšaja Szkola, 1977. – 332 p.
46. Kaushanskaya V.L. English grammar / V.L. Kaushanskaya et al. – SPb. : Leningrad Publ., 1959. – 317 p.

47. Korunets' I.V. Theory and practice of translation / I.V. Korunets. – Vinnytsia : Nova Knyha, 2003. – 448 p.
48. Kukhareno V.A. A book of practice in stylistics / V.A. Kukhareno. – Vinnytsia : Nova Knyha, 2000. – 160 p.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СЛОВНИКІВ І ДОВІДНИКІВ**

49. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – К.-Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
50. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1982. – 816 с.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

51. Сетон-Томпсон Е. Маленькі дикуни / Е. Сетон-Томпсон. – К. : Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1958. – 498 с.
52. Сетон-Томпсон Е. Маленькі дикуни / Е. Сетон-Томпсон. – К. : Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1958. – 498 с.
53. Bach R. Jonathan Livingston Seagull [Electronic Resource]. – Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
54. Bradbury R. Fahrenheit 451 [Electronic Resource]. – Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ae-lib.org.ua](http://www.ae-lib.org.ua)
55. Brown D. Angels & Demons [Electronic Resource]. – Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
56. Brown D. The Da Vinci Code [Electronic Resource]. – Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
57. Byron G.G. Childe Harold's Pilgrimage [Electronic Resource]. – Mode of Access : [www.gutenberg.net](http://www.gutenberg.net) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
58. Chesterfield E. Letters to His Son [Electronic Resource]. – Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)

59. Chesterton G.K. The Incredulity of Father Brown [Electronic Resource].  
– Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
60. Dickens Ch. A Cristmas Carol [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ae-lib.org.ua](http://www.ae-lib.org.ua)
61. Doyle A.C. The Adventure of the Veiled Lodger [Electronic Resource].  
– Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
62. Doyle A.C. The Lost World [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
63. French N. Land of the Living [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
64. Jerome J.K. Three men in a Boat [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
65. Hemingway E. The Old Man and the Sea [Electronic Resource]. – Mode of  
Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
66. Henry O. A Service of Love [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
67. Henry O. Little Speck in Garnered Fruit [Electronic Resource]. – Mode of  
Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ae-lib.org.ua](http://www.ae-lib.org.ua)
68. Henry O. Squaring the Circle [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ae-lib.org.ua](http://www.ae-lib.org.ua)
69. Henry O. The Complete Life of John Hopkins [Electronic Resource]. – Mode  
of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ae-lib.org.ua](http://www.ae-lib.org.ua)
70. Lee M. Fugitive Bride [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
71. Martin G.R.R. With Morning Comes Mistfall [Electronic Resource]. – Mode  
of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru)
72. Maugham S. Rain [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
73. Rowlings J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets [Electronic Resource].  
– Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)

74. Rowlings J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban [Electronic Resource].  
– Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
75. Seton-Thompson E. Two Little Savages [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.authorama.com](http://www.authorama.com)
76. Snicket L. The Bad Beginning [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
77. Snicket L. The Reptile Room [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
78. Steinbeck J. Pearl [Electronic Resource]. – Mode of Access :  
[www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
79. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings [Electronic Resource]. – Mode of Access  
: [www.fictionbook.ru](http://www.fictionbook.ru) // [www.ae-lib.org.ua](http://www.ae-lib.org.ua)
80. Vonnegut K. Slaughterhouse-five, or The Children's Crusade [Electronic Resource]. – Mode of Access : [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)
81. Wodehouse P.G. Jeeves takes charge [Electronic Resource]. – Mode of Access  
: [www.franklang.ru](http://www.franklang.ru) // [www.ukrcenter.com](http://www.ukrcenter.com)